

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

ΟΠΩΣ ΑΝ ΕΞ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΩΦΕΛΟΙΝΤΟ ΛΟΓΩΝ

ΜΕΤΑ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ ΕΠΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ

ΥΠΟ

ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΥ ΝΙΝΟΛΑΚΙ

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ

Καθηγητοῦ ἐν τῷ Γυμνασίῳ Χανίων

*• Τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε, προφητείας
μὴ ἐξουθενεῖτε. Πάντα δοκιμάζετε τὸ κα-
λὸν κατέχετε· ἀπὸ παντὸς εἶδους πονηροῦ
ἀπέχεσθε». (Παῦλος Α΄. Θεσσαλον. κεφ.
Ε΄., 20).*

Ἐπιμαρτυρήσῃ Ἀναστασίου

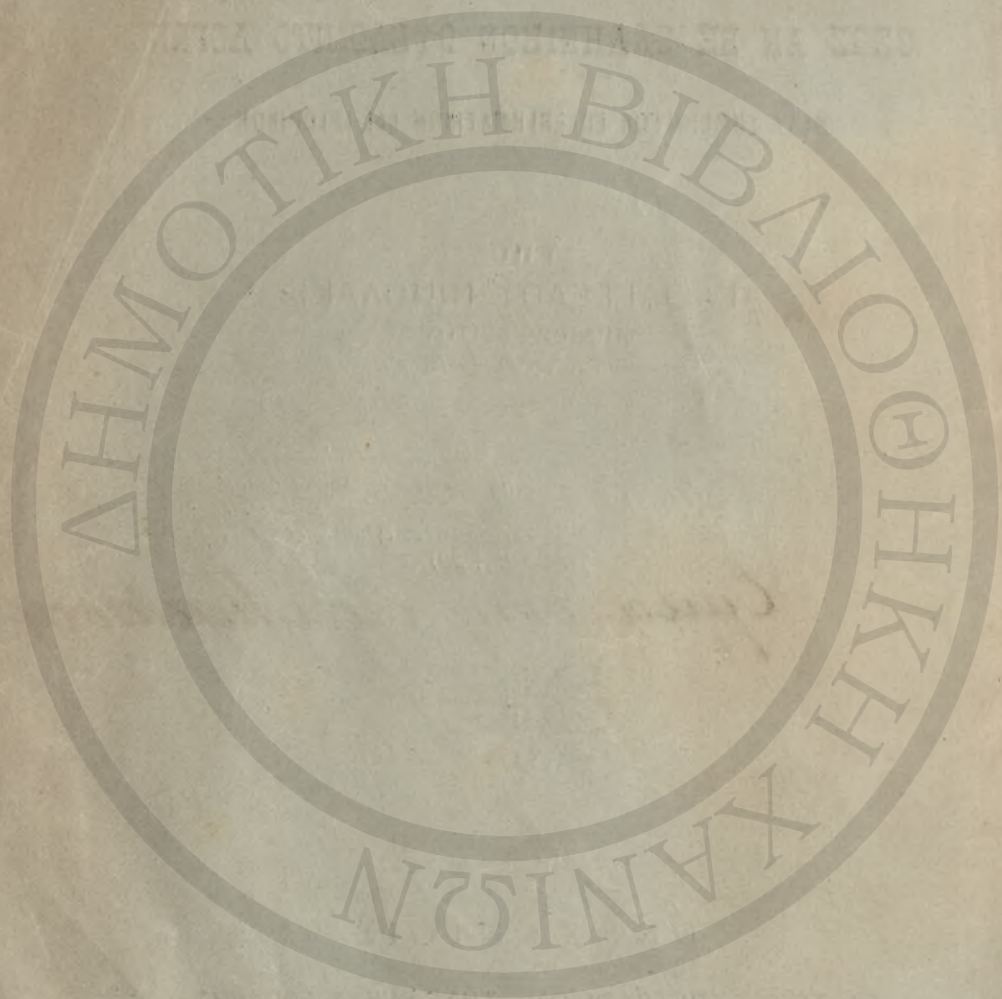

ἘΝ ΧΑΝΙΟΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ "ΝΕΑΣ ΕΡΕΥΝΗΣ,,"

1910

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
— ΧΑΝΙΩΝ —
Αρ. αρ. 65.461
Χρονολ. Εισαγ. 19-8-09
Ειδικότης Θεολογία
*Αριθ. 953.209.2 / ΝΙΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

ΟΠΩΣ ΑΝ ΕΞ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΩΦΕΛΟΥΝΤΟ ΛΟΓΩΝ

ΜΕΤΑ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ ΕΠΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ

ΥΠΟ
ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΥ ΝΙΝΟΛΑΚΙ
ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ

Καθηγητοῦ ἐν τῷ Γυμνασίῳ Χανίων

«Τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε, προφητείας
μὴ ἐξουθενεῖτε. Πάντα δοκιμάζετε τὸ κα-
λὸν κατέχετε ἀπὸ παντὸς εἶδους πονηροῦ
ἀπέχεσθε». (Παῦλος Α'. Θεσσαλον. κερ.
Ε', 20).

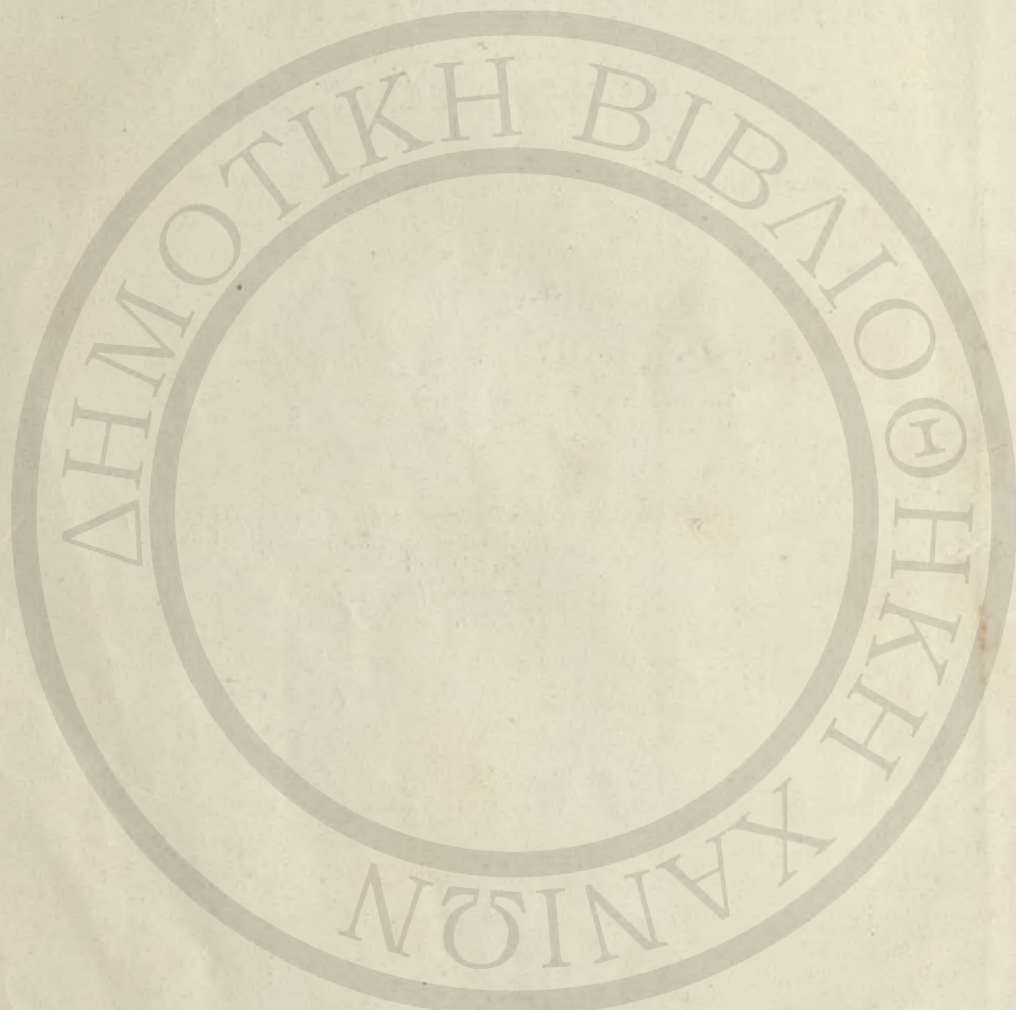
ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ "ΝΕΑΣ ΕΡΕΥΝΗΣ,,

1910

253.209.2
NIN

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ μέγας τῆς Καισαρείας ποιητὴν, ὁ οὐρανοφάντωρ Βασιλείος, πολυειδῆ συνέγραψε συγγράμματα. Ἡ Ἑλλάς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μ. Βασιλείου εἶδε τὸν ρήτορα, τὸν γραμματικόν, τὸν φιλόσοφον, τὸν μαθηματικόν, τὸν νομικόν, τὸν ἰατρὸν. Ὡς δὲ πάντα τὰ ἔργα τοῦ ἁγ. Βασιλείου διέπρεπον ἐπὶ θαυμαστῷ μεγαλείῳ καὶ σπουδαιότητι, οὕτω καὶ πάντα τὰ συγγράμματα αὐτοῦ εἰσιν ἐσφραγισμένα, τῷ αὐτῷ χαρακτῆρι τοῦ ὕψους καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ μεγαλείου. Οὕτως ὁ Πατριάρχης Φώτιος ὁμιλῶν περὶ τῶν λόγων τοῦ Μεγ. Βασιλείου γράφει· «Ἄριστος μὲν πᾶσι τοῖς αὐτοῦ λόγοις ὁ Μ. Βασιλείος· λέξει τε γὰρ καθαρᾶ καὶ εὐσήμῳ καὶ κυρία καὶ ὅλως πολιτικῇ καὶ πανηγυρικῇ δεινός, εἴ τις ἄλλος, χρήσασθαι νοημάτων τε τάξει καὶ καθαρότητι πρῶτος, ἀλλ' οὐδενὸς δεύτερος ἄδεται, πιθανότητος δὲ καὶ γλυκότητος καὶ γε λαμπρότητος ἐραστής καὶ ῥέων τῷ λόγῳ καὶ ὡσπερ ἐξ αὐτοσχεδίου πηγάζων τὸ ρεῖθρον». (Φωτίου ἀνάγν. ρημ.). Ἐν νῦν μετὰ παρέλευσιν αἰώνων δέκα καὶ ἕξ, μακρὰν τῶν περιέργων ἐκείνων ἡθῶν, μακρὰν τῆς κοινῆς ἐκείνης ἐν ἧ ὁ πολυθεϊσμός, τὸ Εὐαγγέλιον, οἱ δημῳδοὶ μῦθοι, οἱ φιλόσοφοι, οἱ ἅγιοι μάρτυρες εἶχον συγκινήσει τοσοῦτον καὶ συνταράξει τὴν φαντασίαν τῶν λαῶν, ἄν νῦν ἀναζητήσωμεν τὸν ρήτορα τῆς Καισαρείας ἐν ταῖς σελίσιν βιβλίου, πόσον θὰ θαυμάσωμεν εἰσέτι τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ! Ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς λοιποὺς συγχρόνους διδασκάλους ὁ Μ. Βασιλείος εἰσέδυσε τόσον βαθέως εἰς τὰ βάθη τῆς ἠθικῆς, ὅσον ὀλίγοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Διακριτικὸν δὲ γνώρισμα αὐτοῦ εἶναι, ὅτι προὔθηκε τὰς βάσεις ἐκείνης τῆς ἠθικῆς, ἐξ ὧν ἔδει νὰ ἀποκαλυφθῶσιν ἔν τε τῷ βίῳ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ οἱ μερικοὶ κανόνες τοῦ χριστιανικοῦ βίου. Πόσον θέλγηττί τις ἀναγινώσκων τὰς ὁμιλίαις αὐτοῦ! Πανταχοῦ αἱ ἠθικαὶ ἀλήθειαι ἀναφάνονται, πανταχοῦ ἡ θέα τοῦ κόσμου χρησιμεύει εἰς αὐτὸν ὡς ἀφετηρία εἰς μελέτας θρησκευτικὰς, πάντοτε ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν οὐρανῶν ὑπομιμνήσκει εἰς αὐτὸν ἀνωτερὸν τι.

Ἡ ζωὴ δὲ καὶ γραφικωτάτη φαντασίαι τοῦ Μ. Βασιλείου ἀναφάνεται καὶ ἐν πᾶσι μὲν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἰδίως καὶ ἐν τῷ παρόντι **παραινετικῷ αὐτοῦ λόγῳ πρὸς τοὺς νέους**, ὅστις λίαν δικαίως ἐθεωρήθη ἀνεκάλθεν ὡς κλασικὸν παιδαγωγικὸν σύγγραμμα διὰ τὰ χριστιανικὰ διδασκαλεῖα. Ἐνθουσιῶν αὐτὸς ὑπὲρ τῆς ἀρχαίας ρητορείας καὶ ποιήσεως, ἐζήτει γὰρ ἐνθουσιάσῃ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τοὺς χριστιανούς νέους τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκείνου κόσμου τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας. Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο δι' οὗ ὁ μέγας διδάσκαλος διδάσκει τοὺς νέους πῶς πρέπει νὰ ζητῶσι παρὰ τοῖς Ἑλλησι συγγραφεῦσι τὰ σπέρματα φυσικῶν ἀληθειῶν καὶ τὰς ἐν αὐταῖς περιεχομένας ἠθικὰς ἀρχάς, εἶναι συνέχειαι τῆς μεγάλης κατὰ τοῦ παρθάτου Ἰουλιανοῦ πάλης αὐτοῦ. Ὁ Ἰουλιανὸς, ἐλπίζων νὰ ταπεινώσῃ καὶ ἐξασθενήσῃ τὸν Χριστιανισμὸν ἀφῆρσεν ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν τὰ μέσα τῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως καὶ διέταξεν, ἵνα μηδεὶς χριστιανὸς διδάσκη δημοσίᾳ γραμματικὴν καὶ ρητορικὴν καὶ καθόλου τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς. Ἄλλ' ὅσῳ μᾶλλον ὁ αὐτοκράτωρ, ἐν τῇ κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ παραφορᾷ αὐτοῦ, ἐζήτει νὰ ἀπογυμνώσῃ τὸν Χριστιανισμὸν τῆς ἀσπίδος καὶ τοῦ κόσμου τῶν γραμμάτων, ἐπὶ τοσοῦτον ὁ Μ. Βασιλείου, ἐζήτει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ πολυτίμητον εἰς τοὺς Χριστιανούς κειμήλιον τῆς ἀρχαιότητος. Ὁρμώμενος λοιπὸν ἐκ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ πείρας καὶ τῆς πρὸς τοὺς νέους πατρικῆς αὐτοῦ ἀγάπης, παρέχει αὐτοῖς συμβουλὰς τινὰς περὶ τῶν ὠφελειῶν, ἧς δύνανται νὰ ἀντλήσωσιν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Ἐθνικῶν συγγραφέων, ὧν ἡ μελέτη καὶ σπουδὴ ἀποτελεῖ ὠφέλιμον προπαρασκευὴν διὰ τὴν σπουδὴν καὶ μελέτην τῶν Ἀγ. Γραφῶν. Ἡ ἐθνικὴ σοφία καὶ παιδεία, λέγει, οὐδαμῶς τυγχάνει περιφρονητέα, οὐδὲ ἀνὰξίτη προσοχῆς, διότι ἀποτελεῖ πολυτιμώτατον κόσμημα. Ἀπαιτεῖται ὅμως προσοχὴ ἐν τῇ σπουδῇ, ὅπως μὴ παραβλάπτῃται ἡ ἀρετὴ καὶ πρὸς τοῦτο δεόν νὰ μιμώμεθα τὴν μέλισσαν, ἥτις οὔτε ἐπὶ πάντων τῶν ἀνθέων ἐπικαθίηται, οὐδὲ ἐκ πάντων λαμβάνει τοὺς χυμούς. Διὰ τοῦτο περισσοτέρην δεόν νὰ δίδωμεν προσοχὴν εἰς ἐκείνους τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων, οἵτινες παρέχουσιν ἡμῖν τὰ καλύτερα παραγγέλματα καὶ παρακινῶσιν εἰς τὴν ἀρετὴν. Ἄλλ' ἡ μελέτη καὶ σπουδὴ τῶν καλῶν διδασκάλων οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν, ἐὰν δὲν ἐφαρμόζωνται ταῦτα καὶ ἐν τῷ βίῳ, διότι τὸ ὑποκρίνεσθαι τινὰ τὸν ἐνάρετον, ἐνῶ δὲν εἶναι, ἐλέγγει μεγίστην κακίαν καὶ ἐσχάτην ἐξαχρείωσιν. Το-

σοῦτον δὲ ἀναγκάζει εἶναι ἡ μελέτη τῶν ἐθνικῶν συγγραφέων, διότι τὰς ὑπ' αὐτῶν ἀναφερομένους ἀξιολογήτους διηγήσεις περὶ ὑπομονῆς καὶ ἀρετῆς, δύνανται τις νὰ παραβάλλῃ καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ Εὐαγγελικὰ παραγγέλματα. Ὁ χριστιανὸς δὲν πρέπει νὰ εἶναι ὀκνηρὸς, ἀλλ' ὡς γενναῖος ἀθλητῆς πρέπει νὰ ἀγωνίζεται, ὅπως θριαμβεύσῃ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης καὶ κερδίσῃ τὸν στέφανον τῆς νίκης. Ρίψατε, λέγει, ἐν βλέμμα εἰς τοὺς ἀρχαίους φιλοσόφους, καὶ θέλετε ἴδει, ὅτι πάντες ἀπὸ συμφώνου συνιστῶσι τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ὀλιγωρίαν τοῦ σώματος. Ἄς προσπαθήσωμεν λοιπὸν νὰ συναθροίσωμεν πάντα τὰ ἐφόδια, ἅτινα δύνανται νὰ ἀποβῶσιν ἡμῖν ὠφέλιμα ἐν τῇ πρὸς τὴν αἰωνιότητα ὁδοπορίᾳ ἡμῶν, καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τούτου ἀνάγκη οὐχὶ νὰ ἀποφεύγωμεν ἀλλὰ νὰ ἐπιζητῶμεν τὰς περὶ τὴν Σοφίαν.

Τοιοῦτου ὄντος τοῦ σκοποῦ τῆς συγγραφῆς καὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ παρόντος λόγου, εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι οὐ σμικρὰν θὰ καρπωθῶσι τὴν ὠφέλειαν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτοῦ οἱ ἡμέτεροι μαθηταί, δι' οὓς κυρίως ἐγένετο ἡ ἔκδοσις αὐτοῦ.

ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ ΝΙΝΟΛΑΚΙΣ

Ἄρχιμανδρίτης

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΠΑΡΑΙΝΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

ΕΠΩΣ ΑΝ ΕΞ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΩΦΕΛΟΙΝΤΟ ΛΟΓΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ἡ μακρὰ πείρα τοῦ Ἀγ. Βασιλείου καὶ ἡ πατρικὴ αὐτοῦ ἀγάπη πρὸς τοὺς νέους, πρὸς οὓς ἀπευθύνεται, ἀναγκάζουσιν αὐτὸν, ὅπως δώσῃ αὐτοῖς συμβουλὰς τινὰς περὶ τῶν ὠφελειῶν, ἃς δύνανται νὰ ἀντλήσωσιν ἐκ τῆς ἀναγωγῆς τῶν ἐθνικῶν συγγραφέων.

Πολλά με τὰ παρακαλοῦντά ἐστι ζυμβουλευῆσαι ὑμῖν, ὦ παῖδες, ἃ βέλτιστα εἶναι κρίνω, καὶ ἃ ζυνοῖσιν ὑμῖν ἐλομένοις (1) πεπίστευκα. Τότε γὰρ ἡλικίας οὕτως ἔχειν, καὶ τὸ διὰ πολλῶν ἤδη γεγυμνάσθαι πραγμάτων, καὶ μὴν καὶ τὸ τῆς πάντα παιδευούσης ἐπ' ἄμφω μεταβολῆς (2) ἱκανῶς μετασχεῖν, ἔμπειρόν με εἶναι τῶν ἀνθρωπίνων πεποιήκην, ὥστε τοῖς ἄρτι καθισταμένοις (3) τὸν βίον ἔχειν ὥσπερ ὁδῶν τὴν ἀσφαλεστάτην ὑποδεικνύναι. Τῇ τε παρὰ τῆς φύσεως οἰκειότητι εὐθύς μετὰ τοὺς γονεάς ὑμῖν τυγχάνω, ὥστε μήτε αὐτὸς ἔλαττόν τι πατέρων εὐνοίας νέμειν ὑμῖν· ὑμᾶς δὲ νομίζω, εἰ μὴ τι ὑμῶν διαμαρτάνω τῆς γνώμης, μὴ ποθεῖν τοὺς τεκόντας, πρὸς ἐμὲ βλέποντας. Εἰ μὲν οὖν προθύμως δέχοισθε τὰ λεγόμενα, τῆς δευτέρας τῶν ἐπαινουμένων ἔσσεσθε παρ' Ἡσιόδου (4) τάξεως· εἰ δὲ μὴ, ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἂν εἴποιμι δυσχερῆς, αὐτοὶ

(1) Ἐλομένοις. Ἐὰν ἐκλέξητε, προτιμήσητε αὐτά.

(2) Τῆς ἐπ' ἄμφω μεταβολῆς. δηλαδὴ τῆς ἀγαθῆς καὶ τῆς κακῆς τύχης.

(3) Καθισταμένοις. τοῖς εἰσερχομένοις εἰς τὴν ζωὴν.

(4) Τῆς δευτέρας... τάξεως. Θὰ εἴσθε ἐκ τῆς δευτέρας τάξεως ἐκείνων, οἵτινες ἐπαινοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου· δηλ. θὰ ἀξιώθητε τῶν ἐπαινῶν, οὓς ὁ Ἡσιόδος ἀποδίδει εἰς ἐκείνους, οὓς τάσσει ἐν τῇ δευτέρᾳ σειρᾷ. Οἱ στίχοι δὲ οὓς ὑπαινίττεται ἐνταῦθα ὁ Ἀγ. Βασιλεὺς εἰσιν οἱ ἐξῆς:

Ὀδῖος μὲν παράριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσει,
Φρασάμενος τὰ κ' ἔπειτα καὶ ἐς τέλος ἦσιν ἀμείνω·

Ἐσθλὸς δ' αὖ κακῆρος, ὃς εὖ εἰπόντι πείθηται.

Ὅς δὲ νε μὴτ' αὐτὸς νοήῃ, μὴτ' ἄλλον ἀκούων

Ἐν θυμῷ βάλληται, ὃ δ' αὖτ' ἀχρηστὸς ἀνήρ.

(Ἔργα καὶ ἡμέραι στιχ. 291).

δὲ μέμνησθε τῶν ἐπῶν δολονότι, ἐν οἷς ἐκεῖνός φησιν ἄριστον μὲν εἶναι τὸν παρ' ἑαυτοῦ⁽¹⁾ τὰ δέοντα ξυνορῶντα, ἐσθλὸν δὲ κακείνον τὸν τοῖς παρ' ἑτέρων ὑποδειχθεῖσιν ἐπόμενον, τὸν δὲ πρὸς οὐδέτερον ἐπιτήδειον ἀχρεῖον εἶναι πρὸς ἅπαντα.

Μὴ θαυμάζετε δὲ, εἰ καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς διδασκάλους φοιτῶσι, καὶ τοῖς ἔλλογίμοις τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν, δι' ὧν καταλελοίπασιν λόγων,⁽²⁾ συγγινομένοις ὑμῖν αὐτός τι παρ' ἑμαυτοῦ λυσιτελέστερον ἐξευρηκέναι φημί. Τοῦτο μὲν οὖν αὐτὸ καὶ ξυμβουλευσὼν ἦρω, τὸ μὴ δεῖν εἰς ἅπαξ τοῖς ἀνδράσι τούτοις, ὥσπερ πλοῖον, τὰ πηδάλια τῆς διανοίας ὑμῶν παραδόντας, ἥπερ ἂν ἄγωσι, ταύτη συνέπεσθαι, ἀλλ' ὅσον ἐστὶ χρήσιμον αὐτῶν δεχομένους, εἰδέναι τι χρῆ καὶ παριδεῖν. Τίνα οὖν ἐστὶ ταῦτα⁽³⁾ καὶ ὅπως διακρινούμεν, τοῦτο δὴ καὶ διδάξω ἔνθεν ἑλών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ἡ μελέτη καὶ σπουδὴ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἀποτελεῖ ὠφέλιμον προπαρασκευὴν διὰ τὴν σπουδὴν καὶ μελέτην τῶν Ἀγίων Γραφῶν.

Ἡμεῖς, ὦ παῖδες, οὐδὲν εἶναι χρῆμα παντάπασιν τὸν ἀνθρώπινον βίον τοῦτον ὑπολαμβάνομεν, οὔτ' ἀγαθόν τι νομίζομεν ὅλως οὔτ' ὀνομάζομεν, ὃ τὴν συντέλειαν ἡμῖν ἄχρι τούτου παρέχεται.⁽⁴⁾ Οὐκ οὖν προγόνων περιφάνειαν, οὐκ ἰσχὴν σώματος, οὐ κάλλος, οὐ μέγεθος, οὐ τὰς παρὰ πάντων ἀνθρώπων τιμὰς, οὐ βασιλείαν αὐτὴν, οὐχ ὅτι ἂν εἴποι τις τῶν ἀνθρωπίνων μέγα, ἀλλ' οὐδὲ εὐχῆς ἄξιον κρίνομεν, ἢ τοὺς ἔχοντας ἀποβλέπομεν,⁽⁵⁾ ἀλλ' ἐπὶ μακρότερον προΐμεν ταῖς ἐλπίσι καὶ πρὸς ἑτέρου βίον παρασκευὴν ἅπαντα πράττομεν. Ἄ μὲν οὖν ἂν συντελῆ πρὸς τοῦτον ἡμῖν, ἀγαπᾶν τε καὶ διώκειν παντὶ σθένει χρῆναί φαμεν, τὰ δὲ οὐκ ἐξικνούμενα πρὸς ἐκεῖνον, ὡς οὐδενὸς ἄξια παρορᾶν. Τίς δὴ οὖν οὗτος ὁ βίος, καὶ ὅπη καὶ ὅπως αὐτὸν βιωσόμεθα, μακρότερον μὲν ἢ κατὰ τὴν παροῦσαν ὁρμὴν ἐφικέσθαι, μειζόνων δὲ ἢ καθ' ἡμᾶς ἀχροατῶν ἀκούσαι. Τοσοῦτόν γε μὴν εἰπὼν, ἱκανῶς ἂν ἴσως ὑμῖν

(1) Παρ' ἑαυτοῦ. Ἐξ ἑαυτοῦ διὰ τῶν ἰδίων δηλ. γνώσεων, φώτων.

(2) Δι' ὧν καταλελοίπασιν λόγων. Ἐτέθη καθ' ἑλξιν, διὰ τῶν λόγων οὓς καταλελοίπασιν.

(3) Ταῦτα. Δηλ. Ὅσα πρέπει νὰ δεχθῆτε καὶ ὅσα πρέπει νὰ παραμελήσῃτε.

(4) Δηλαδή τοῦτο, ὅπερ δὲν ὠφελεῖ εἰμὴ διὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν.

(5) Ἡ.... ἀποβλέπομεν = τ. ἔ. καὶ δὲν προσηλώνομεν τὰ βλέμματα, δὲν θαυμάζομεν τοὺς ἔχοντας αὐτά.

ἐνδειξαίμην ὅτι πᾶσαν ὁμοῦ τὴν ἀφ' οὗ γέγονασιν ἄνθρωποι, τῷ λόγῳ τις συλλαβὸν καὶ εἰς ἓν ἄθροίσας εὐδαιμονίαν, οὐδὲ πολλοστῶ μέρει τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων⁽¹⁾ εὐρήσει παρισουμένην, ἀλλὰ πλεῖον τοῦ ἐν ἐκείνοις ἐλαχίστου τὰ σύμπαντα τῶν τῆδε καλῶν κατὰ τὴν ἀξίαν ἀφετηρητότα, ἢ καθ' ὅσον σκια καὶ ὄναρ τῶν ἀληθῶν⁽²⁾ ἀπολείπεται. Μᾶλλον δὲ ἴν' οἰκειότερῳ χρῆσθαι παραδείγματι, ὅσῳ ψυχῇ τοῖς πᾶσι τιμιωτέρα σώματος, τοσούτῳ καὶ τῶν βίων ἐκατέρων ἐστὶ τὸ διάφορον. Εἰς δὲ τοῦτον ἄγουσι μὲν ἱεροὶ λόγοι,⁽³⁾ δι' ἀποθῆζον ἡμᾶς ἐκπαιδεύοντες. Ἔως γε μὴν ὑπὸ τῆς ἡλικίας⁽⁴⁾ ἐπακούειν τοῦ βάνους τῆς διανοίας αὐτῶν οὐχ οἶόν τε, ἐν ἑτέροις⁽⁵⁾ οὐ πάντῃ διεστηκόσιν, ὥσπερ ἐν σκiais τισι καὶ κατόπτροις, τῷ τῆς ψυχῆς ὄμματι τέως προγυμναζόμεθα, τοὺς ἐν τοῖς τακτικοῖς τὰς μελέτας ποιουμένους μιμούμενοι· οἳ γε ἐν χειρονομίαις καὶ δοχῆσεσι⁽⁶⁾ τὴν ἐμπειρίαν κτησάμενοι, ἐπὶ τῶν ἀγῶνων τοῦ ἐκ τῆς παιδείας ἀπολαύουσι κέρδους. Καὶ ἡμῖν δὴ οὖν ἀγῶνα προκείσθαι πάντων ἀγῶνων μέγιστον νομίζειν χρεῶν, ὑπὲρ οὗ πάντα ποιητέον ἡμῖν καὶ πονητέον εἰς δύναμιν,⁽⁷⁾ ἐπὶ τὴν τούτου παρασκευήν· καὶ ποιηταῖς καὶ λογοποιοῖς⁽⁸⁾ καὶ ῥήτορις καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμιλητέον, ὅθεν ἂν μέλλῃ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ὠφέλειαν τις ἔσσεσθαι. Ὡςπερ οὖν οἱ δευσοποιοῖ, παρασκευάσαντες πρότερον θεραπείαις τισίν, ὅτι ποτ' ἂν ἢ τὸ δεξόμενον τὴν βαφήν, οὕτω τὸ ἄνθος ἐπάγουσιν, ἂν τε ἄλουργόν, ἂν τέ τι ἕτερον ἢ τὸν αὐτὸν δὴ καὶ ἡμεῖς τρόπον, εἰ μέλλει ἀνέκλυτος ἡμῖν ἅπαντα τὸν χρόνον ἢ τοῦ καλοῦ παραμένειν δόξα, τοῖς ἔξω δὴ τούτοις προτελεσθέντες,⁽⁹⁾ τῆνικαῦτα τῶν ἱερῶν καὶ ἀποθῆζτων ἐπακουσόμεθα παιδευμάτων· καὶ οἶον ἐν ὕδατι τὸν ἥλιον ὄραν ἐθισθέντες, οὕτως αὐτῷ προσβαλοῦμεν τῷ φωτὶ τὰς ὄψεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἡ ἐθνικὴ σοφία καὶ παιδεία ἀποτελεῖ κόσμημα καὶ διὰ τοῦτο

(1) Τῶν μελλόντων ἐκείνων ἀγαθῶν, τῶν ἀγαθῶν τῆς ἄλλης ζωῆς.

(2) Τῶν ἀληθῶν=τῆς πραγματικότητος.

(3) Ἱεροὶ λόγοι=Δί' Ἁγία Γραφή.

(4) Ὑπὸ τῆς ἡλικίας=Ἐνεκα τῆς ἡλικίας, ἢ ἡλικία ἡμῶν δὲν μᾶς τὸ ἐπιτρέπει.

(5) Ἐν ἑτέροις=ἐννοεῖται λόγοις, δι' ἄλλων βιβλίων.

(6) Χειρονομίαις καὶ δοχῆσεσι=Διὰ τῶν δύο τούτων λέξεων ἔννοεῖ ὁ Μέγας Βασιλεὺς τὴν τέχνην τοῦ κινεῖν ρυθμικῶς χεῖρας καὶ πόδας, ἧτις σκοπὸν εἶχε νὰ δώσει εἰς τὸ σῶμα τὴν εὐκαμψίαν καὶ τὴν γάρβιν.

(7) Εἰς δύναμιν=διὰ νὰ κερδίσωμεν τὴν δύναμιν.

(8) Λογογράφους.

(9) Προπαρασκευασθέντες τοῖς ἔξω τούτοις, ἐννοεῖται παιδευμασι

δὲν εἶναι περιφρονητέα οὐδὲ ἀναξία προσοχῆς. Παράδειγμα ἐκ τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Δανιήλ.

Εἰ μὲν οὖν ἐστὶ τις οἰκειότης πρὸς ἀλλήλους τοῖς λόγοις, (1) προὔρου ἄν ἡμῖν αὐτῶν ἢ γνῶσις γένοιτο(2): εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ τό γε παράλληλα θέντας καταμαθεῖν τὸ διάφορον, οὐ μικρὸν εἰς βεβαίωσιν τοῦ βελτίονος. Τίνοι μέντοι καὶ παρεκτάσας τῶν παιδεύσεων ἐκατέρωθεν, τῆς εἰκότος ἄν τύχοις; ἤπου καθάπερ φυτοῦ οἰκεία μὲν ἀρετὴ τῷ καρπῷ βρούειν ὠραίω, φέρει δὲ τινα κόσμον καὶ φύλλα τοῖς κλάδοις περισειόμενα: οὕτω δὴ καὶ ψυχῇ προηγουμένως μὲν καρπὸς ἢ ἀλήθεια, οὐκ ἄχαρι γε μὲν οὐδὲ τὴν θύραθεν σοφίαν (3) περιβεβλησθαι, οἷόν τινα φύλλα σκέπην τε τῷ καρπῷ καὶ ὄψιν οὐκ ἄωρον παρεχόμενα. Λέγεται τοίνυν καὶ Μωϋσῆς (4) ἐκεῖνος ὁ πάνυ, οὐ μέγιστόν ἐστιν ἐπὶ σοφία παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ὄνομα, τοῖς Αἰγυπτίων μαθήμασιν ἐγγυμασάμενος τὴν διάνοιαν, οὕτω προσελθεῖν τῇ θεωρίᾳ τοῦ ὄντος(5). Παραπλησίως δὲ τούτῳ, κἄν τοῖς κάτω χρόνοις (6), τὸν σοφὸν Δανιήλ ἐπὶ Βαβυλωνός φασὶ τὴν σοφίαν Χαλδαίων καταμαθόντα, τότε τῶν θείων ἄψασθαι παιδευμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Ἐκ τῶν ποιητῶν πρόκειται νὰ σπουδάζωμεν ἐκεῖνο μόνον, τὸ ὁποῖον δὲν βλέπει τὴν ἀγνότητα καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἀπέχωμεν ἐπιμελῶς τῶν λοιπῶν, μιμούμενοι ἐν τούτῳ τὴν μέλισσαν, ἥτις οὐτε ἐπὶ πάντων τῶν ἀνθέων ἐπικάθηται, οὐτε ἐκ πάντων λαμβάνει τοὺς χυμοὺς εἰμὴ ἀπὸ τῶν ὠφελίμων μόνον.

Ἄλλ' ὅτι μὲν οὐκ ἄχρηστον ψυχαῖς μαθήματα τὰ ἔξωθεν δὴ ταῦτα,

(1) **Τοῖς λόγοις.** Αἱ δύο φιλολογίαι, ἡ ἱερὰ καὶ ἡ ἐθνικὴ.

(2) Ἡ γνῶσις αὐτῶν ἤθελεν ἀποβῆ ὠφέλιμος εἰς ἡμᾶς.

(3) **Θύραθεν δοξία** ἐστὶν ἡ ξένη σοφία, ἡ σοφία τῶν Ἑθνικῶν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν **Ἐδοῦ δοξίαν** τὴν σοφίαν τῶν Γραφῶν, τὴν θεῖαν σοφίαν.

(4) **Ὅρα Πραξ. τῶν Ἀποστόλ. κεφ. 7, 22.** Τὸ ἐπιρρ. **πάνυ**, συνοδουόμενον ὑπὸ τοῦ ἄρθρου, ἐξηγεῖται διὰ τοῦ **μεγας.**

(5) **Τοῦ ὄντος**—Εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς ἐν τῇ Γραφῇ καλεῖται ὁ ὄν, τὸ ὄντως ὄν.

(6) **Ἐν τοῖς κάτω χρόνοις**—Εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, κατὰ τὸν χρόνον τῆς Βαβυλωνίου αἰγυμάλωσις. (Ὅρα Δανιήλ κεφ. 1, ἔδαφ. 3 καὶ 4) «καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ Ἀσρηνεζ τῷ ἀρχιευνούχῳ αὐτοῦ, εἰσαγαγεῖν ἀπὸ τῶν υἱῶν τῆς αἰγυμάλωσις Ἰσραήλ, καὶ ἀπὸ σπέρματος τῆς βασιλείας, καὶ ἀπὸ τῶν Πορθεμμεῖν, νεανίσκους οἳ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς μῶμος, καὶ καλοὺς τῇ ὄψει καὶ συνιέντας ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ γινώσκοντας γλώσσιν καὶ διανοουμένους φρόνησιν, καὶ οἳ ἐστὶν ἰσχυροὺς ἐν αὐτοῖς ἐστάνα: ἐν τῷ οἴκῳ ἐνώπιον τοῦ βασιλεῦς καὶ διδάξαι αὐτοὺς γράμματα καὶ γλῶσσαν Χαλδαίων».

ἰκανῶς εἴρηται· ὅπως γε μὴν αὐτῶν μεθεκτέον ὑμῖν, ἐξῆς ἂν εἴη λέγειν. Πρῶτον μὲν οὖν τοῖς παρὰ τῶν ποιητῶν, ἴν' ἐντεῦθεν ἄρξωμαι, ἐπεὶ παντοδαποὶ (1) τινὲς εἰσι κατὰ τοὺς λόγους, μὴ πᾶσιν ἐφεξῆς (2) προσέχειν τὸ νοῦν· ἀλλ' ὅταν μὲν τὰς τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν πράξεις ἢ λόγους ὑμῖν διεξιῶσιν, ἀγαπᾶν τε καὶ ζηλοῦν καὶ ὅτι μάλιστα πειράσθαι τοιούτους εἶναι· (3) ὅταν δὲ ἐπὶ μοχθηροῦς ἀνδρας ἔλθοσι, τὴν μίμησιν ταύτην δεῖ φεύγειν ἐπιφρασσομένους τὰ ὄρα, οὐχ ἦττον ἢ τὸν Ὀδυσσεῖα (4) φασὶν ἐκεῖνοι τὰ τῶν Σειρήνων μέλη. Ἡ γὰρ πρὸς τοὺς φαύλους τῶν λόγων συνήθεια, ὁδὸς τίς ἐστιν ἐπὶ τὰ πράγματα. (5) Διὸ δὴ πάση φυλακῇ τὴν ψυχὴν τηρητέον, μὴ διὰ τῆς τῶν λόγων ἡδονῆς παραδεξάμενοι τι λάθωμεν τῶν χειρόνων, ὥσπερ οἱ τὰ δηλητήρια μετὰ τοῦ μέλιτος προσιέμενοι. Οὐ τοίνυν ἐπαινεσόμεθα τοὺς ποιητὰς, οὐ λοιδορουμένους, οὐ σκόπροντας, οὐκ ἐρωῶντας ἢ μεθύοντας μιμουμένους, οὐχ ὅταν τραπέζῃ πληθούσῃ καὶ ὥδαις ἀνειμέναις τὴν εὐδαιμονίαν ὀρίζωνται. Πάντων δὲ ἥκιστα περὶ Θεῶν τι διαλεγόμενοις προσέξομεν, (6) καὶ μάλισθ' ὅταν ὡς περὶ πολλῶν τε αὐτῶν διεξιῶσι καὶ τούτων οὐδὲ ὁμοουσύντων. Ἀδελφὸς γὰρ δὴ παρ' ἐκείνοις διαστασιάζει πρὸς ἀδελφόν, καὶ γονεὺς πρὸς παῖδας, καὶ τούτοις αὐθις πρὸς τοὺς τεκόντας πόλεμὸς ἐστὶν ἀκήρυκτος. Μοιχείας δὲ Θεῶν καὶ ἔρωτας καὶ μίξεις ἀναφανδόν, καὶ ταύτας γε μάλιστα τοῦ κορυφαίου πάντων καὶ ὑπάτου Διὸς, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν, ἅ κ' ἂν περὶ βοσκημάτων τις λέγων ἐρυθριαίσειε, τοῖς ἐπὶ σκηνῆς (7) καταλείψομεν.

Ταῦτά δὴ ταῦτα λέγειν καὶ περὶ συγγραφέων ἔχω· καὶ μάλισθ' ὅταν ψυχαγωγίας ἕνεκα τῶν ἀκουσύντων λογοποιῶσι. (8) Καὶ θητόρων δὲ τὴν περὶ τὸ ψεῦδεςθαι τέχνην οὐ μιμιάσόμεθα. Οὔτε γὰρ ἐν δικαστηρίοις οὐτ' ἐν ταῖς ἄλλαις πράξεσιν ἐπιτήδειον ἡμῖν τὸ ψεῦδος, τοῖς τὴν ὁρθὴν ὁδὸν καὶ ἀληθῆ προσελομένοις τοῦ βίου, οἷς τὸ μὴ δικάζεσθαι νόμῳ προστεταγμένον ἐστίν. (9) Ἄλλ' ἐκεῖνα αὐτῶν μᾶλλον ἀποδεξόμεθα, ἐν οἷς ἀρετὴν

(1) **Παντοδαποὶ**: Παντὸς εἴδους δηλ. εὐρίσκει τις παρ' αὐτοῖς διηγήσεις παντὸς εἴδους.

(2) **Πᾶσιν ἐφεξῆς**—Εἰς πάντα ἄνευ ἐξαιρέσεως.

(3) **Τοιούτους εἶναι**—να ὁμοιάσωμεν τοὺς ἐναρέτους τούτους ἀνδρας.

(4) Ὅρα Ὀδυσσ. XII. στχ. 39—54 καὶ 158—200

(5) **Τὰ πράγματα**. Οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις τῶν κακῶν, αἱ ὑπὸ τῶν ποιητῶν ἀναφερόμεναι, ὁδὸς τις γίνονται ἐπὶ τὰ πράγματα, ἔνν. τὰ φαῦλα.

(6) **Περὶ Θεῶν..... προσέξομεν**. Ὁ Μεγ. Βασίλειος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπαινίσσεται ἐνταῦθα τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡσίοδου καὶ Λουκιανοῦ λεγόμενα.

(7) **Τοῖς ἐπὶ σκηνῆς**. τ. ἔ. εἰς τοὺς ἡθοποιούς, τοὺς κωμωδούς.

(8) **Λογοποιῶσι**. Συντάττουσι τὰ ἔργα αὐτῶν χάριν ψυχαγωγίας τῶν ἀκουσύντων.

(9) **Τὸ μὴ δικάζεσθαι νόμῳ.....**—Εἰς οὓς ἔχει δοθῆ προσταγὴ ὑπὸ τοῦ

ἐπήνεσαν ἢ πονηρίαν διέβαλον. Ὡς γὰρ τῶν ἀνθέων τοῖς μὲν λοιποῖς (1) ἄχρι τῆς εὐωδίας ἢ τῆς χροᾶς ἔστιν ἡ ἀπόλαυσις, ταῖς μελίτταις δ' ἄρα καὶ μέλι λαμβάνειν ἀπ' αὐτῶν ὑπάρχει· οὕτω δὴ κἀνταῦθα τοῖς μὴ τὸ ἡδὺ καὶ ἐπίχαρι μόνον τῶν τοιούτων λόγων διώκουσιν, ἔστι τινὰ καὶ ὠφέλιαν ἀπ' αὐτῶν εἰς τὴν ψυχὴν ἀποθέσθαι. Κατὰ πᾶσαν δὴ οὖν τῶν μελιττῶν τὴν εἰκόνα, τῶν λόγων ὑμῖν μεθεκτέον. Ἐκεῖναί τε γὰρ οὔτε ἅσασι τοῖς ἄνθεσι παραπλησίως ἐπέχονται, οὔτε μὴν οἷς ἂν ἐπιπῶσιν, ὅλα φέρειν ἐπιχειροῦσιν, ἀλλ' ὅσον αὐτῶν ἐπιτήδειον πρὸς τὴν ἐργασίαν λαβοῦσαι, τὸ λοιπὸν χαίρειν ἀφήκαν. Ἡμεῖς τε, ἦν σωφρονῶμεν, ὅσον οἰκειὸν ἡμῖν καὶ συγγενές τῇ ἀληθείᾳ παρ' αὐτῶν (2) κοιμισάμενοι, ὑπερβησόμεθα τὸ λειπόμενον. Καὶ καθάπερ τῆς ῥοδωνιάς τοῦ ἀνθους δρεψάμενοι τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων ὅσον χρήσιμον καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερὸν φυλαξόμεθα. Εὐθύς οὖν ἐξ ἀρχῆς ἐπισκοπεῖν ἕκαστον τῶν μαθημάτων καὶ συναρμολογεῖν τῷ τέλει (3) προσήκε, κατὰ τὴν δωρικὴν παροιμίαν τὸν λίθον ποτὶ τὰν σπάροντον ἄγοντας. (4)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ὁφείλομεν νὰ μελετῶμεν καὶ νὰ δίδωμεν περισσοτέραν προσοχὴν εἰς τοὺς φιλοσόφους ἐκείνους, οἵτινες παρέχουσιν ὑμῖν τὰ καλύτερα παραγγέλματα καὶ παραινῶσιν εἰς τὴν ἀρετὴν. Παραδείγματα πολλὰ εἰλείμμενα ἐκ τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Θεόγγιδος καὶ τοῦ Προδίκου.

Καὶ ἐπειδήπερ δι' ἀρετῆς ἡμᾶς ἐπὶ τὸν βίον καθεῖναι (5) δεῖ τὸν ἡμέτερον, εἰς ταύτην δὲ πολλὰ μὲν ποιηταῖς, πολλὰ δὲ συγγραφεῦσι, πολλῶν δὲ ἔτι πλείω φιλοσόφοις ἀνδράσιν ἕμνηται, τοῖς τοιούτοις τῶν λόγων μάλιστα προσεκτέον. Οὐ μικρὸν γὰρ τὸ ὄφελος, οἰκειότητά τινα καὶ συνήθειαν ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς τῆς ἀρετῆς ἐγγενέσθαι· ἐπειπερ ἀμετά-

1 Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ μὴ ἔγωμεν πρὸς ἀλλήλους δίκας. «*Ἰσθὶ εἰρησῶν τῷ ἀντιδικῶ σου ταχῆ, ἕως θίου εἰ μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ ἁδῶ.*» (δρ. Ματθ. σ. 25).

(1) **Τοῖς μὲν λοιποῖς**—ἐννοεῖται· ζωαῖς λογικοῖς τε καὶ ἀλόγοις.

(2) **Παρ' αὐτῶν** τῶν ποιητῶν καὶ τῶν συγγραφεῶν.

(3) **Τῷ τέλει**—πρὸς τὸν σκοπὸν. Σκοπὸς δὲ ἔστιν ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἀρετή.

(4) **Κατὰ τὴν δωρικὴν.... ἄγοντας.** Θέτοντες τὸν λίθον ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ πρὸς τὴν στάβλην. Ἡ Δωρικὴ αὕτη παροιμία κυριαλεκτεῖται ἐπὶ τῶν οἰκοδόμων, οἵτινες μὴ ἀκούμενοι εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς των ὅταν ἐργάζωνται, σταθμίζουσι τοὺς τοίχους καὶ διὰ τῆς στάβλης. *Ποῖ* εἶνε Δωρικὸν—πρὸς, τὰν—τὴν.

(5) **Δι' ἀρετῆς ἐπὶ τὸν βίον καθεῖναι.** Νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ζωὴν ὀδηγοῦμενοι ὑπὸ τῆς ἀρετῆς.

στατα πέφυκεν εἶναι τὰ τῶν τοιούτων μαθήματα, (1) δι' ἀπαλότητα τῶν ψυχῶν εἰς βάθος ἐνσημαινόμενα. Ἡ τί ποτε ἄλλο διανοηθέντα τὸν Ἡσίοδον ὑπολάβωμεν ταυτὶ ποιῆσαι τὰ ἐπι ἅ πάντες ἄδουσιν, ἢ οὐκί προτρέποντα τοὺς νέους ἐπ' ἀρετῆν; ὅτι τραχεῖα μὲν πρῶτον καὶ δύσβατος, καὶ ἰδρωτὸς συχνοῦ καὶ πόνου πλήρης, ἢ πρὸς ἀρετῆν φέρουσα καὶ ἀνάντης ὁδὸς (2). Διόπερ οὐ παντὸς (3) οὔτε προσβῆναι αὐτῇ διὰ τὸ ὄρθιον, οὔτε προσβάντι ῥαδίως ἐπὶ τὸ ἄκρον ἐλθεῖν. Ἄνω δὲ γενομένῳ ὄρθῳ ὑπάρχει ὡς μὲν λεία τε καὶ καλῆ, ὡς δὲ ῥαδία τε καὶ εὐπορος καὶ τῆς ἑτέρας ἡδίων τῆς ἐπὶ τὴν κακίαν ἀγούσης, ἢν ἀθρόαν (4) εἶναι λαβεῖν ἐκ τοῦ σύνεγγυς ὁ αὐτὸς οὗτος ποιητὴς ἔφησεν. Ἐμοὶ μὲν γὰρ δοκεῖ οὐδὲν ἕτερον ἢ προτρέπων ἡμᾶς ἐπ' ἀρετῆν καὶ προκαλοῦμενος ἅπαντας ἀγαθοὺς εἶναι, ταῦτα διελθεῖν, καὶ ὥστε μὴ καταμαλακισθέντας πρὸς τοὺς πόρους προαποστῆναι τοῦ τέλους (5). Καὶ μέντοι, καὶ εἴ τις ἕτερος εὐκοίτα τούτοις (6) τὴν ἀρετῆν ὑμνησεν, ὡς εἰς ταῦτον ἡμῖν φέροντας τοὺς λόγους ἀποδεχώμεθα.

Ὡς δ' ἐγὼ τινος ἦρουν (7) δεινοῦ καταμαθεῖν ἀνδρὸς ποιητοῦ διανοίαν, πᾶσα μὲν ἢ ποιήσις τῷ Ὀμήρῳ ἀρετῆς ἐστὶν ἔπαινος, καὶ πάντα αὐτῷ πρὸς τοῦτο (8) φέρει, ὅ,τι μὴ πάροργον οὐκ ἦμιστα δὲ ἐν οἷς τὸν στρατηγὸν τῶν Κεφαλλήνων (9) πεποίηκε γυμνὸν ἐκ τοῦ ναυαγίου περισωθέντα, πρῶτον μὲν αἰδεσθῆναι τὴν βασιλίδα (10) φανέντα μόνον το-

(1) **Τὰ τῶν τοιούτων μαθήματα.** Λί γνώσεις, ἅς ἀποκτῶσιν ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ βαθύτατα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ἐγγράσσονται.

(2) *Τὴν μέντοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἐστὶν ἐλέσθαι
Ρηϊδίως λειή μὲν ὁδὸς, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει.
Τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρωτὰ θεοὶ προλάροισεν ἔθνησαν
Ἄθνατοι μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος σῆμος ἐς αὐτὴν,
Καὶ τρηχὲς τὸ πρῶτον ἐπὶν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ρηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπὴ περ εὐδοῖα.
(Ἡσίοδ. Ἔργα καὶ ἡ μερ. στιχ. 285).*

(3) **Οὐ παντὸς ἐννοητ. ἐστίν.** Δὲν εἶνε δεδομένον εἰς πάντα.

(4) **Ἀθρόαν.** Ὑπόκειται καὶ γραφὴ ἀθρόον, προτιμουμένη ἐνίοτε, διότι τὸ ἐπίρρημα, κατὰ τοὺς γραμματικούς, ἀνταποκρίνεται καλύτερον εἰς τὴν φράσιν τοῦ Ἡσίοδου ἰλαδὸν ἐλέσθαι καὶ τότε ἐξηγητέον εἰς τὴν ὁποῖαν δύναται τις νὰ εἰσελθῇ ἀθρόως, σωρηδόν.

(5) **Προαποστῆναι τοῦ τέλους.** Νὰ παραιτηθῆτε προηγουμένως τοῦ σκοποῦ.

(6) **Εὐκοίτα τούτοις.** Ὁμοίως τούτοις, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον.

(7) Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπαινίσσεται ἐνταῦθα τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ τε καὶ Ἰωάν. τοῦ Χρυσοστόμου Λιβάνιον, τὸν περίφημον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐθνικὸν ῥητοροδιδάσκαλον.

(8) **Πρὸς τοῦτο διγλ.** τὸν ἔπαινον τῆς ἀρετῆς.

(9) **Στρατηγὸν τῶν Κεφαλήνων.** Ἐννοεῖ τὸν Ὀδυσσεῖα, ὅστις ἐχρησίμευσεν ἀρχηγὸς τῶν Κεφαλήνων κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον.

(10) **Τὴν βασιλίδα.** Ἐννοητ. τὴν *Ναυσικάν*, θυγατέρα τοῦ Ἀλκινόου, βασιλέως τῶν Φαιακῶν, (Κέρκυρα) (Ὁρα Ὀδυσσ. Ζ'. στιχ. 110 καὶ ἐξῆς). Ἡ σύντα-

σούτου δεῖν αἰσχύνῃν ὀφλήσαι γυμνὸν ὀφθέντα μόνον, ἐπειδήπερ αὐτὸν ἀρετῇ ἀντὶ ἱματίων κεκοσμημένον ἐποίησε· ⁽¹⁾ ἔπειτα μέντοι καὶ τοῖς λοιποῖς Φαίαισι τοσούτου ἄξιον νομισθῆναι, ὥστε ἀρέντας τὴν τροφήν ἢ συνέζων, ἐκείνον ἀποβλέπειν ⁽²⁾ καὶ ζηλοῦν ἅπαντας, καὶ μηδένα Φαίαι-
κων ἐν τῷ τότε εἶνε ἄλλο τι ἂν εὐξασθαι μᾶλλον ἢ Ὀδυσσεῖα γενέσθαι, καὶ ταῦτα ἐκ ναυαγίου περισωθέντα. ⁽³⁾ Ἐν τούτοις γὰρ ἔλεγεν ὁ τοῦ ποιητοῦ τῆς διανοίας ἐξηγητῆς, μονονουχὶ βροῶντα λέγειν τὸν Ὅμηρον ὅτι ἀρετῆς ὑμῖν ἐπιμελητέον, ὧ ἄνθρωποι, ἢ καὶ ναυαγήσαντι συνεκνήχεται, ⁽⁴⁾ καὶ ἐπὶ τῆς χέρσου γενόμενον γυμνὸν, τιμιώτερον ἀποδείξει τῶν εὐδαιμόνων Φαίακων. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει. Τὰ μὲν ἄλλα τῶν κτημάτων, οὐ μᾶλλον τῶν ἐχόντων ἢ καὶ οὐτινοσοῦν τῶν ἐπιτυχόντων ἐστίν, ὥσπερ ἐν παιδιᾷ κύβων τῆδε κακεῖσε μεταβαλλόμενα· μόνη δὲ κτημάτων ἢ ἀρετὴ ἀναφαίρετον, καὶ ζῶντι καὶ τελευτήσαντι παραμένουσα. Ὅθεν δὴ καὶ Σόλων ⁽⁵⁾ μοι δοκεῖ πρὸς τοὺς εὐπόρους εἰπεῖν·

Ἄλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς ⁽⁶⁾ οὐ διαμεψόμεθα
τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον, ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμπεδον αἰεὶ,
χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει.

Παραπλήσια δὲ τούτοις καὶ τὰ Θεόγνιδος ⁽⁷⁾, ἐν οἷς φησιν τὸν Θεόν, ὄντινα δὴ καὶ φησι, τοῖς ἀνθρώποις τὸ τάλαντον ἐπιρρέπειν ἄλλοτε ἄλλως· ἄλλοτε μὲν πλουτεῖν, ἄλλοτε δὲ μηδὲν ἔχειν.

Καὶ μὴν καὶ ὁ Κεῖός που σοφιστῆς Πρόδικος ⁽⁸⁾ τῶν ἑαυτοῦ συγγραμι-

ξις ἔχει οὕτως «Πεποίησε» (ἢ ποίησις) τὴν βασιλίδα πρῶτον μὲν αἰδεσθῆναι τὸν στρατηγόν... φανέντα.»

(1) Ἐποίησε. Ἐνταῦθα ὡς ὑποκείμενον δέον νὰ ἐξυπακουσθῆ, ὁ Ὅμηρος.

(2) Ἀποβλέπειν.—Νὰ τὸν παρατηρῶσι μετὰ θαυμασμοῦ.

(3) Καὶ ταῦτα.....Περιώθεντα. Πύχοντο παντες νὰ ὁμοιοζῶσι τὸν Ὀδυσσεῖα καὶ μάλιστα οὐχὶ ὡς βασιλέα τῆς Ἰθάκης, ἀλλ' ὡς πτωχὸν ναυαγὸν καὶ πρόσφυγα ἐν τῇ νήσῳ αὐτῶν.

(4) συνεκνήχεται. Ὅτις καὶ ὅταν τις ναυαγήσῃ συγκλουμῆθ' νὰ ἐξελεθῆ...!

(5) Σόλων. Ὁ Μέγας Βασιλείος μιμούμενος τὸν Πλοῦταρχον ἐν τῷ βίῳ Σόλωνος κερ. III) ἀποδίδει εἰς τὸν Σόλωνα τοῖς αὐτοῦ ἀπαντωμένους στίχοις, οἵτινες ὁμοῦ ἀνήκουσιν εἰς τὸν Θεόγνιν (ὄρ. Θεόγν. στίχ. 316).

(6) Ἄλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς.....ἄλλοτε ἄλλος ἔχει. Τὸ αὐτὸς ἀναφέρεται εἰς τοὺς εὐπόρους. Ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμπεδον, ὁπλ. ἢ ἀρετὴ εἶναι πάντοτε σταθερὸν.

(7) Τὰ Θεόγνιδος. Ὁ Θεόγνις κατήγετο ἐκ Μεγαρίων τῆς Σικελίας καὶ ἔζησε κατὰ τὸν βίον π. γ. Σωζόνται δὲ τοῦτου 1389 γνωμικὰ εἰς στίχους ἡρωεικω-
γειακούς. Τα ἐνταῦθα μνημονευόμενα ἵπαντῶσιν εἰς τοὺς στίχους.

Ζεὺς γὰρ τοι τὸ τάλαντον ἐπιρρέπει ἄλλοτε ἄλλος,

Ἄλλοτε μὲν πλουτεῖν, ἄλλοτε μηδὲν ἔχειν (στίχ. 157).

(8) Πρόδικος. Περίφημος σοφιστῆς γεννηθεὶς ἐν τῇ νήσῳ Κέως. Ἦν συγγρο-
μος τοῦ Σωκράτους καὶ μαθητῆς τοῦ Πρωταγόρου, ἀπέθανε δὲ πρὶν τὸ κώνειον ὡς ἀσεβής· δυστυχῶς τὰ συγγράμματα αὐτοῦ δὲν περισώθησαν.

μάτων, ἀδελφὰ τούτοις εἰς ἀρετὴν καὶ κακίαν ἐφιλοσόφησεν· ᾧ δὴ καὶ αὐτῷ τὴν διάνοιαν προσεκτέον· οὐ γὰρ ἀπόβλητος ὁ ἀνὴρ. Ἔχει δὲ οὕτω πῶς ὁ λόγος αὐτῷ (ὅσα ἐγὼ τοῦ ἀνδρὸς τῆς διανοίας μέμνημαι, ἐπεὶ τάγε ῥήματα οὐκ ἐπίσταμαι, πλὴν γε δὴ ὅτι ἀπλῶς οὕτως εἶρηκεν ἄνευ μέτρου), (1) ὅτι νέφ' ὄντι τῷ Ἡρακλεῖ κομιδῇ καὶ σχεδὸν ταύτην ἄγοντι τὴν ἡλικίαν ἦν καὶ ὑμεῖς νῦν, βουλευομένῳ ποτέραν τράπηται τῶν ὁδῶν, τὴν διὰ τῶν πόνων ἄγουσαν πρὸς ἀρετὴν ἢ τὴν ῥάστην, προσελθεῖν δύο γυναῖκας, ταύτας δὲ εἶναι Ἀρετὴν καὶ Κακίαν· εὐθύς μὲν οὖν καὶ σιωπῶσας ἐμφαίνειν ἀπὸ τοῦ σχήματος τὸ διάφορον· (2) εἶναι γὰρ τὴν μὲν ὑπὸ κομμοτικῆς διεσκευασμένην εἰς κάλλος, καὶ ὑπὸ τροφῆς διαθροῦν, καὶ πάντα ἐσθλὸν ἡδονῆς ἐξηρητημένην ἄγειν· ταῦτά τε οὖν δεικνύει, καὶ ἔτι πλείω τούτων ὑπισχνουμένην, ἔλκειν ἐπιχειρεῖν τὸν Ἡρακλέα πρὸς ἐαυτὴν· τὴν δ' ἑτέραν κατασκληρῆναι, καὶ αὐχμῆν, καὶ σύντονον βλέπειν, καὶ λέγειν τοιαῦτα ἑτέρα· ὑπισχνεῖσθαι γὰρ οὐδὲν ἀνειμένον οὐδὲ ἡδύ, ἀλλ' ἰδρωτάς μυρίους καὶ πόνους καὶ κινδύνους διὰ πάσης ἡπείρου τε καὶ θαλάσσης, ἀθλον δὲ τούτων εἶναι Θεὸν γενέσθαι, ὡς ὁ ἐκείνου λόγος· (3) ἤπερ δὴ καὶ τελευτῶντα (4) τὸν Ἡρακλέα ξυνέπεσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ μελετῶμεν καὶ νὰ σπουδάζωμεν τὰ καλὰ διδάγματα, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐφαρμόζωμεν αὐτὰ. Ἐλέγχει μεγάλην κακίαν καὶ ἐσχάτην ἐξαχρεῖωσιν τὸ νὰ ὑποκρίνεται τις τὸν ἐνάρετον ἐνώδὲν εἶναι.

Καὶ σχεδὸν ἅπαντες, ὧν δὴ καὶ λόγος τίς ἐστιν ἐπὶ σοφία, (5) ἢ μικρὸν ἢ μείζον εἰς δύναμιν (6) ἕκαστος ἐν τοῖς ἑαυτῶν συγγράμμασιν ἀρετῆς ἐπαινον διεξῆλθον, οἷς πειστέον καὶ πειρατέον ἐπὶ τοῦ βίου δεικνύει τοὺς λόγους. Ὡς ὅγε τῶν ἄχρῳ ῥημάτων (7) παρὰ τοῖς ἄλλοις φιλοσο-

(1) Τὴν ὀφρατωτάτην ταύτην ἀλληγορίαν τοῦ Ἡρακλείους μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας περιέσωσεν ἡμῖν ὁ Ξενοφῶν ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι τοῦ Σωκράτους (Βιβλ. II κεφ. I).

(2) Ἐμφαίνειν.....τὸ διάφορον. τ. ἔ. ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ αὐτῶν ἐφαίνετο ἡ μεταξὺ ἀλλήλων διαφορὰ.

(3) Ὡς ὁ ἐκείνου λόγος—καθὼς ἐκεῖνος ἔλεγεν ὁ Περόδικος ἡ ὁμοιότης ὅλων τούτων τῶν ἰδρωτῶν τῶν πόνων καὶ κινδύνων θὰ ἦτο τὸ Θεῶν γενέσθαι.

(4) Ἡπερ καὶ τελευτῶντα. ἦν βεβαίως ἐν τέλει ὁ Ἡρακλῆς ἠκλιούθησεν.

(5) Λόγος τίς ἐστιν. Περὶ ὧν καὶ καλὴ τις σήμη ἐπικίταται.....

(6) Εἰς δύναμιν ἕκαστος. Ἐκαστος κατὰ τὰς δυνάμεις του.

(7) Τῶν ἄχρῳ ρημάτων.....φιλοσοφίαν. Τῶν ἐν λόγοις μόνον στηριζομένην σοφίαν.

φίαν ἔργον βεβαιῶν, οἷος πέπνυται, (1) τοὶ δὲ σκιαὶ αἰτίσσοусι. (2) Καί μοι δοκεῖ τὸ τοιοῦτον παραπλήσιον εἶναι, ὡς περ ἂν εἰ ζωγράφου θανμαστόν τι οἷον κάλλιος ἀνθρώπου μιμησαμένον, ὁ δὲ αὐτὸς (3) εἷη τοιοῦτος ἐπὶ τῆς ἀληθείας οἷον ἐπὶ τῶν πινάκων ἐκείνος ἔδειξεν. Ἐπεὶ τὸ γε λαμπρῶς μὲν ἐπαινέσαι τὴν ἀρετὴν εἰς τὸ μέσον (4) καὶ μακροῦς ὑπὲρ αὐτῆς ἀποτεινὴν λόγους, ἰδίᾳ δὲ τὸ ἡδὺ πρὸ τῆς σωφροσύνης καὶ τὸ πλεόν ἔχειν πρὸ τοῦ δικαίου τιμῶν, εἰκέναι φαίην ἂν ἔγωγε τοῖς ἐπὶ σκηπῆς ὑποκρινομένοις τὰ δράματα· οἱ ὡς βασιλεῖς καὶ δυνάσται πολλάκις εἰσέρχονται, οὔτε βασιλεῖς ὄντες οὔτε δυνάσται, οὔδὲ μὲν οὖν τυχόν(5) ἐλεύθεροι τὸ παράπαν. Εἶτα μουσικὸς μὲν οὐκ ἂν ἐκὼν δέξαιτο ἀνάρμοστον αὐτῷ τὴν λύραν εἶναι· καὶ χοροῦ κορυφαῖος μὴ ὅτι μάλιστα συνάδοντα τὸν χορὸν ἔχειν· (6) αὐτὸς δὲ τις ἕκαστος διαστασιάσει πρὸς ἑαυτὸν, καὶ οὐχὶ τοῖς λόγοις ὁμολογοῦντα τὸν βίον παρεῖξεται; Ἄλλ' ἢ γλῶττα μὲν ὁμώμοκεν, ἢ δὲ φρῆν ἀνώμοτος, κατ' Εὐριπίδην (7) ἔρεῖ, καὶ τὸ δοκεῖν ἀγαθὸς πρὸ τοῦ εἶναι διώζεται. Ἄλλ' οὗτός ἐστιν ὁ ἔσχατος τῆς ἀδικίας ὄρος, εἴ τι δεῖ Πλάτωνι πείθεσθαι, τὸ δοκεῖν δίκαιον εἶναι μὴ ὄντα. (8)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Οἱ ἐθνικοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουσι διηγήσεις περὶ ὑπομονῆς καὶ ἀρετῆς λίαν ἀξιομιμήτους, ὥστε δύναται τις νὰ παραβάλλῃ αὐτὰς καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ Εὐαγγελικὰ παραγγέλματα.

Τοὺς μὲν οὖν τῶν λόγων οἱ τὰς τῶν καλῶν ἔχουσιν ὑποθήκας, οὕτως ἀποδεχόμεθα· ἐπειδὴ δὲ καὶ πράξεις, σπουδαῖαι τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν ἢ μνήμης ἀκολουθία (9) πρὸς ἡμᾶς διασώζονται, ἢ ποιητῶν ἢ συγγραφέων

(1) Ὁ Ὅμηρος ἐπιπέδων περὶ τοῦ Τριτάτου λέγει

Τῶν καὶ τεθνηῶτι νόον πόρε Περσεφόεια

Ὁφ' πεπνύσθαι· τοὶ δὲ καὶ σκιαὶ αἰτίσσοусι (Ὀδύσσεια, Χ. 494).

(2) Ἀἰδόσσοусι. Οἱ ἄλλοι περιπλανῶνται ὡς σκιάι.

(3) Αὐτὸς. Ἐννοεῖται ὁ ἀνθρώπος. Ἐκείνος. ἔννοεῖται ὁ ζωγράφος.

(4) Εἰς τὸ μέσον. Δημοσίᾳ.

(5) Τυχόν. Ἐπίσης γ.μ. ἴσως.

(6) Συνάδοντα (οὐκ ἂν ἐκὼν δέξαιτο) μὴ ἔχειν τὸν χορὸν ὅτι μάλιστα συνάδοντα.

(7) Εὐριπίδην. Ἡ γλῶσσ' ὁμώμοχ' ἢ δὲ φρῆν ἀνώμοτος, λέγει ὁ Ἰππόλυτος ἐν στγ. 608 τῆς ὁμωνύμου τραγωδίας.

(8) Ὁ Πλάτων ἐν τῇ Πολιτείᾳ αὐτοῦ λέγει· «ἐσχάτη γὰρ ἀδικία δοκεῖν δίκαιον εἶναι, μὴ ὄντα» (β. βλ. II).

(9) Μνήμης ἀκολουθία. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πράξεις σπουδαῖαι πολεμικῶν ἀνδρῶν ἢ ἐκ παραδόσεως πρὸς ἡμᾶς διασώζονται.....

φυλαττόμενοι λόγοις, μηδὲ τῆς ἐντεῦθεν ὀφειλείας ἀπολειπόμεθα: Οἷον, ἐλοιδορεῖ τὸν Περικλέα τῶν ἐξ ἀγορᾶς τις ἀνθρώπων (1) ὁ δὲ οὐ προεῖχε· καὶ εἰς πᾶσαν διήροκε τὴν ἡμέραν, ὁ μὲν ἀφειδῶς πλύνων αὐτὸν (2) τοῖς ὄνειδεσιν, ὁ δὲ οὐ μέλον αὐτῶ. (3) Εἶτα, ἐσπέρας ἦδη καὶ σκότους, ἀπαλλαστόμενον μόλις ὑπὸ φωτὶ παρέπεμψε (4) Περικλῆς, ὅπως αὐτῷ μὴ διαφθαρεῖ τὸ πρὸς φιλοσοφίαν γυμνάσιον. (5) Πάλιν τις Εὐκλείδῃ τῷ Μεγαρόθεν (6) παροξυνθεὶς θάγατον ἠπειλήσε καὶ ἐπώμοσεν· ὁ δὲ ἀντόμοσεν ἢ μὴν ἰλεόσσεσθαι αὐτὸν, καὶ παύσειν χαλεπῶς πρὸς αὐτὸν ἔχοντα. Πόσου ἄξιον τῶν τοιούτων τι παραδειγμάτων εἰσελθεῖν τὴν μνήμην ἀνδρὸς ὑπὸ ὀργῆς ἤδη κατεχομένου; Τῆ τραγωδία γὰρ οὐ πιστευτέον ἁπλῶς λεγούσῃ, ἐπ' ἐχθροὺς θυμὸς ὁ πλῖζει χεῖρα (7) ἀλλὰ μάλιστα μὲν μηδὲ διανίστασθαι πρὸς θυμὸν τὸ παράπαν· εἰ δὲ μὴ ῥᾶδιον τοῦτο, ἀλλ' ὥσπερ χαλινὸν αὐτῷ τὸν λογισμὸν ἐμβάλλοντας, μὴ εἶν ἐκφέρεσθαι περαιτέρω.

Ἐπαναγάγωμεν δὲ τὸν λόγον αὐθις πρὸς τὰ τῶν σπουδαίων πράξεων παραδείγματα. Ἐτυπτε τις τὸν Σωφρονίσκου Σωκράτην εἰς αὐτὸ τὸ πρόσωπον ἐμπεσὼν ἀφειδῶς· ὁ δὲ οὐκ ἀντήρεν, ἀλλὰ παρεῖχε τῷ παροinouῦντι τῆς ὀργῆς ἐμφορεῖσθαι, ὥστε ἐξοιδεῖν ἦδη καὶ ὑπουλον αὐτῷ τὸ πρόσωπον ἀπὸ τῶν πληγῶν εἶναι. Ὡς δ' οὖν ἐπαύσατο τύπτων, ἄλλο μὲν οὐδὲν ὁ Σωκράτης ποιῆσαι, ἐπιγράψαι δὲ τῷ μετώπῳ λέγεται, ὥσπερ ἀνδριάντι τὸν δημιουργόν· ὁ δεῖνα ἐποίει (8) καὶ τοσοῦτον ἀμύ-

(1) Ἐλοιδορεῖ..... τὸν ἐξ ἀγορᾶς τις ἀνθρώπων. Ὅρα Πλουτάρχ. ἐν Βίῳ Περικλέους κεφαλ. VI.

(2) Ὁ μὲν ἀφειδῶς πλύνων αὐτὸν. τ. ἔ. ἀφειδῶς περιέλουεν αὐτὸν διὰ τῶν ὕβρεων. Τὸ κοινῶς λεγόμενον· τὸν ἔλουε πατόκορφα.

(3) Ὁ δὲ ἐννοητ. πλυνόμενος οὐδαμῶς ἀνησύχει. Ὑπάρχει καὶ γραφὴ οὐ μέλων αὐτῷ.

(4) Ὑπὸ φωτὶ παρέπεμψε. Τὸν προέπεμψεν ἐπιστρέφοντα εἰς τὴν οἰκίαν του κρατῶν δάδα ἀνημμένῃν.

(5) Τὸ πρὸς φιλοσοφίαν γυμνάσιον. Ἐνῷ δηλ. ὁ ἀνθρώπος ἐξεστόμιζε τὰς κατ' αὐτοῦ ὕβρεις ὁ Περικλῆς προσηλάθει νὰ μὲνῃ ἡσύχος ἐξασκούμενος οὕτως εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Παρόμοιόν τι ἀναφέρει καὶ ὁ ἱερός Χρυσόστομος περὶ τοῦ Σωκράτους, ὅτι δηλ. καὶ αὐτὸς ἔλεγεν, ὅτι ἡ γυνὴ αὐτοῦ Σανθίπη ἀπέτελει δι' αὐτὸν «γυμνάσιον καὶ παιδείαν φιλοσοφίας».

(6) Εὐκλείδῃ τῷ Μεγαρόθεν. Οὗτος ἦν ὀνομαστός φιλόσοφος, ὁ συστήσας τὴν Μεγαρικὴν ἢ Ἐριστικὴν σχολὴν καὶ ἦν μαθητὴς τοῦ Σωκράτους. Τὸ γεγονός οὕτως ἐναυθᾶ μνημονεῖ ὁ Μεγ. Βασίλειος ἀναφέρεται· ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (Περὶ ἀσορησίας κεφ. XIV).

(7) Ὁ πλῖζει χεῖρα. Ὁ Μέγ. Βασίλειος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ μνήμης ἀναφέρων ταῦτα φαίνεται λησμονῶν τὸν ἀληθῆ στίχον τοῦ Εὐρπίδου.

Ἀπλοῦς ἐπ' ἐχθροῦς μύθος, ὀπλίξειν χεῖρα, (Ρῆτος στχ. 84) δηλ. μετα τῶν ἐχθρῶν δὲν πρέπει τις νὰ χάνῃ τὸν χρόνον εἰς ματαίους λόγους, ἀλλὰ ἀμέσως νὰ ὀπλίξῃ τὴν χεῖρα.

(8) Ὁ δεῖνα ἐποίει. Εἶνε ὁ συνήθης τρόπος δι' οὐ οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ ἀνδριαν-

νασθαι. Ταῦτα σχεδὸν εἰς ταὐτὸν τοῖς ἡμετέροις⁽¹⁾ φέροντα, πολλοῦ ἄξιον εἶναι μιμῆσθαι τοὺς τηλικούτους⁽²⁾ φημί. Τοῦτι μὲν γὰρ τὸ τοῦ Σωκράτους ἀδελφὸν ⁽³⁾ ἐκείνῳ τῷ παραγγέλματι, ὅτι τῷ τύπτοντι κατὰ τῆς σιαγόνος, καὶ τὴν ἑτέραν παρέχειν πρὸς ἡκε, τοσούτου δεῖν ἐπαμύνασθαι. Τὸ δὲ τοῦ Περικλέους ἢ τὸ Εὐκλείδου τῷ ⁽⁴⁾ τοὺς διώκοντας ὑπομένειν, καὶ πρῶως αὐτῶν τῆς ὀργῆς ἀνέχεσθαι ⁽⁵⁾ καὶ τῷ τοῖς ἐχθροῖς εὔχεσθαι τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ μὴ ἐπαρᾶσθαι. ⁽⁶⁾ Ὡς ὅγε ἐν τούτοις⁽⁷⁾ προπαιδευθεῖς, οὐκ ἔτ' ἂν ἐκείνοις ὡς ἀδυνάτοις διαπισησίειεν. Οὐκ ἂν παρέλθοιμι τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ⁽⁸⁾ ὅς τὰς θυγατέρας Λαρείου αἰχμαλώτους λαβὼν, θαυμαστόν τι οἶν τὸ κάλλος παρέχειν μαυτρομέναις, οὐδὲ προσιδεῖν ἠξίωσεν· αἰσχρὸν εἶναι κρίνων τοὺς ἄνδρας ἐλόντα γυναικῶν ἠτηθῆναι. Τοῦτι γὰρ εἰς ταὐτὸν ἐκείνῳ φέρει, ὅτι ὁ ἐμβλέψας ⁽⁹⁾ πρὸς ἠδονὴν γυναικί, κἂν μὴ τῷ ἔργῳ τὴν μοιχείαν ἐπιτελέσῃ, ἀλλὰ τῷ γετὴν ἐπιθυμίαν τῇ ψυχῇ παραδέξασθαι, οὐκ ἀφίεται τοῦ ἐγκλήματος. Τὸ δὲ τοῦ Κλεινίου, ⁽¹⁰⁾ τῶν Πυθαγόρου γνωρίμων ἐνός, χαλεπὸν πιστεῦσαι ἀπὸ ταυτομάτου συμβῆναι τοῖς ἡμετέροις, ἀλλ' οὐχὶ μιμησαμένου σπουδῆ. ⁽¹¹⁾ Τὶ δὲ ἦν ὃ ἐποίησεν ἐκεῖνος; Ἐξὸν δι' ὄρκου τοιῶν ταλάντων ζημίαν ἀποφυγεῖν, ὃ δὲ ἀπέτισε μᾶλλον ἢ ὤμοσε, καὶ ταῦτα εἰσορκεῖν μέλλων ἀκούσας, ἔμοιδοκεῖν, τοῦ προστάγματος τὸν ὄρκον ἡμῖν ἀπαγορευόντος.

τοποιοὶ ἐπέγραφον τὰ ἔργα αὐτῶν.

(1) **Τοῖς ἡμετέροις** ἐννοητ. νόμοις, ταῖς ἀγίαις Γραφαῖς.

(2) **Τοὺς τηλικούτους.** Οἱ ἐν τοιαύτῃ ἡλικίᾳ ἐρρισκόμενοι τ. ἔ. ἡμεῖς οἱ νέοι.

(3) **Ἀδελφὸν ἐκείνῳ.** Εἶνε παρόμοιον τῷ παραγγέλματι ἐκείνῳ τοῦ Ἰησ. Χ. ὅρα Ματθ. 5, 39. «ὅστις σὲ ραπίσει ἐπὶ τὴν δεξιὴν σιαγὸνα στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην».

(4) **Τῷ (παραγγέλματι),** ἐννοητ. ἀδελφὸν ἐστίν.

(5) **Τῆς ὀργῆς ἀνέχεσθαι.** Παραβλ. τὸ τοῦ Ἰ. Χριστοῦ «ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς (Ματθ. 5, 44)».

(6) **Μὴ ἐπαρᾶσθαι** Παραβλ. τὸ τοῦ Ἰ. Χ. «Προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεάζοντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς» (Ματθ. 5, 44).

(7) **Ἐν τούτοις.** τοῖς παραδείγμασι τῶν Ἑθνικῶν συγγραφῶν. Ἐκεῖνοις τοῖς παραγγέλμασι τοῦ Εὐαγγελίου.

(8) **Ἀλεξάνδρου.** Ὁρᾶ Πλουτάρχου ἐν βίῳ Ἀλεξάνδρου κεφ. XXIX.

(9) **Ὅτι ὁ ἐμβλέψας** Ὅρᾶ Ματθ. κεφ. 5, 28 «Πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ».

(10) **Κλεινίας** ὁ Ταραντῖνος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀξιόχου καὶ μαθητὴς τοῦ Πυθαγόρου.

(11) **Μιμησαμένου σπουδῆ** = Παραδόξως ἀναχρονισμὸς. Διότι δὲν πρέπει νὰ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

Διὰ τὰ κερδίσωμεν τὸν στέφανον πρέπει νὰ αγωνισθῶμεν ὡς γενναῖοι ἀθληταί. Ὅφειλομεν λοιπόν, ὡς ἐκεῖνοι, νὰ ἀποβάλωμεν τὴν ὀκνηρίαν καὶ νὰ ἐκγυμναζώμεθα ἀδιακόπως, ἐὰν θέλωμεν νὰ θριαμβεύσωμεν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης.

Ἄλλ' ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον, πάλιν εἰς ταῦτόν ἐπανίωμεν. Οὐ πάντα⁽¹⁾ ἔξις παραδεκτόν ἡμῖν, ἀλλ' ὅσα χρήσιμα. Καὶ γὰρ αἰσχρὸν τῶν μὲν σιτίων τὰ βλαβερὰ διωθεῖσθαι, τῶν δὲ μαθημάτων, ἃ τὴν ψυχὴν ἡμῶν τρέφει, μηδένα λόγον ἔχειν, ἀλλ' ὥσπερ χειμάρθουον παρασύροντας ἅπαν τὸ προστυχὸν ἐμβάλλεσθαι. Καίτοι τίνα ἔχει λόγον κυβερνήτην μὲν οὐκ εἰκῆ τοῖς πνεύμασιν ἐφίεσαι,⁽²⁾ ἀλλὰ πρὸς ὄρους εὐθύνειν τὸ σκάφος, καὶ τοξότην κατὰ σκοποῦ βάλλειν, καὶ μὲν δὴ καὶ χαλκευτικὸν τινα ἢ τεκτονικὸν ὄντα τοῦ κατὰ τὴν τέχνην ἐφίεσθαι τέλους ἡμᾶς δὲ καὶ τῶν τοιούτων δημιουργῶν ἀπολείπεσθαι πρὸς γε τὸ συνορᾶν δύνασθαι τὰ ἡμέτερα;⁽³⁾ Οὐ γὰρ δὴ τῶν μὲν χειρονακτῶν ἐστὶ τι πέρας τῆς ἐργασίας, τοῦ δὲ ἀνθρωπίνου βίου σκοπὸς οὐκ ἔστι, πρὸς δὲ ἀφορώντα πάντα ποιεῖν καὶ λέγειν χοῆ, τόνγε μὴ τοῖς ἀλόγοις παντάπασι προσεοικέναι μέλλοντα. Ἡ οὕτως ἂν εἴημεν ἀτεχνῶς⁽⁴⁾ κατὰ τῶν πλοίων τὰ ἀνερμάτιστα, οὐδενὸς ἡμῖν νοῦ ἐπὶ τῆς ψυχῆς οἰάκων καθεζομένου, εἰκῆ κατὰ τὸν βίον ἄνω καὶ κάτω περιφερόμενοι. Ἄλλ' ὥσπερ⁽⁵⁾ ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν, εἰ δὲ βούλει, τῆς μουσικῆς, ἐκείνων εἰσὶ, τῶν ἀγόνων αἰ μελέται, ὧν περ, οἱ στέφανοι πρόκεινται, καὶ οὐδεὶς γε πάλιν ἀσκῶν ἢ παγκράτιον⁽⁶⁾ εἶτα κηθαρίζειν ἢ αὐλεῖν μελετᾷ. Οὐκ οὖν ὁ Πολυδάμας⁽⁷⁾ γε ἄλλ' ἐκεῖνος πρὸ τοῦ ἀγῶνος

λησμονῶμεν, ὅτι ὁ Κλινίας ἐξῆσε κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα π. γ. καὶ ὅτι ἐὰν τὸ Εὐαγγελίον ἀπαγορεύει τελείως τὸν ὄρκον, ἢ Π. Διαθήκη δὲν ἀπαγορεύει εἰμὴ τὴν ψευδορκίαν καὶ ἐπιρκίαν. (Ὅρα Ματθ. κεφ. 5, 33).

(1) Πάντα. Ὅσα θὰ εὕρωμεν παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς συγγραφεῦσιν.

(2) Ἐφίεσαι. Ἐννοεῖται ἑαυτόν.

(3) Συνορᾶν.....τὰ ἡμέτερα. Διὰ τὰ βλέπωμεν τὰ ἴδια συμφέροντα.

(4) Ἀτεχνῶς. ἀδυνάτως, διακριτέον τοῦ ἀτεχνῶς=ἄνευ τέχνης. Κατὰ τῶν πλοίων=ὅμοιον πρὸς τὰ ἀνερμάτιστα πλοῖα.

(5) Ἄλλ' ὥσπερ. Ὁ δευτέρος ὄρος τῆς συγκρίσεως ἀποσιωπᾶται καὶ ἐξυπακούεται ἐκ τῶν συμφραζομένων. Ἄλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι, ἐκείνων εἰσὶν αἱ μελέται τῶν ἀγόνων, ὧν οἱ στέφανοι πρόκεινται, οὕτω καὶ ὁ Χριστιανὸς, ἐπειδὴ προϋθιμα σκοποῦν τινα, ὀφείλει: ὡς ὁ ἀθλητὴς νὰ γυμνάζεται ἐὰν θέλῃ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ τούτου.

(6) Παγκράτιον. Ἄγὼν πάλης καὶ πυγμῆς ὁμοῦ.

(7) Πολυδάμας. Περιφημὸς ἀθλητὴς γεννηθεὶς ἐν Σκοτούσῃ τῆς Θεσσαλίας. Πολλὰκις ἀνεδείχθη νικητὴς κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας καὶ ἔπνιξ ἐν Ὀλύμπῳ λέοντα διὰ τῶν χειρῶν του. Ἐν τέλει ὁμοῦ κατεπλακώθη ὑπὸ τινος βράχου, ὃν ἐξήτησε νὰ στηρίξῃ διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ.

τοῦ Ὀλυμπίου τὰ ἄρματα ἴσθη τρέχοντα, καὶ διὰ τούτων τὴν ἰσχὺν ἐκράτουν. Καὶ ὁ γε Μίλων (1) ἀπὸ τῆς ἀλληλεμιμένης ἀσπίδος οὐκ ἔξωθειτο, ἀλλ' ἀντείχεν ὠθούμενος οὐχ ἦττον ἢ οἱ ἀνδριάντες οἱ τῷ μολύβδῳ συνδεδεμένοι. Καὶ ἀπαξιαλῶς αἰ μελέται αὐτοῖς παρασκευαί τῶν ἄθλων ἦσαν. Εἰ δὲ τὰ Μαρσίου ἢ τὰ Ὀλύμπου (2) τῶν Φρυγῶν περιειργάζοντο κρούματα, καταλιπόντες τὴν κόνιν καὶ τὰ γυμνάσια, ταχὺ γ' ἂν στεφάνων ἢ δόξης ἔτυχον, ἢ διέφυγον τὸ μὴ καταγέλαστοι εἶναι κατὰ τὸ σῶμα; Ἀλλ' οὐ μέντοι οὐδὲ ὁ Τιμόθεος (3) τὴν μελωδίαν ἀφείς, ἐν ταῖς παλαιστραῖς διῆγεν. Οὐ γὰρ ἂν τοσοῦτον ἐπῆρξεν αὐτῷ διενεγκεῖν ἀπάντων τῇ μουσικῇ, ὅ γε τοσοῦτον περιῆν τῆς τέχνης, ὥστε καὶ θυμὸν ἐγείρειν διὰ τῆς συντόνου καὶ αὐστηρᾶς ἁρμονίας, καὶ μέντοι καὶ χαλᾶν καὶ μαλάττειν πάλιν διὰ τῆς ἀνεμιμένης, ὅποτε βούλοιο. Ταῦτην τοι καὶ Ἀλεξάνδρῳ ποτὲ τὸ Φρύγιον (4) ἐπαυλίσαντα, ἐξανασησῆσαι αὐτὸν ἐπὶ τὰ ὄπλα λέγεται μεταξὺ δειπνοῦντα, καὶ ἐπαναγαγεῖν πάλιν πρὸς τοὺς συμπότας, τὴν ἁρμονίαν χαλάσαντα. Τοσαύτην ἰσχὺν ἔν τε μουσικῇ καὶ τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι, πρὸς τὴν τοῦ τέλους κτήσιν ἢ μελέτη παρέχεται.

Ἐπεὶ δὲ στεφάνων καὶ ἀθλητῶν ἐμνήσθη, ἐκείνοι μυρία παθόντες ἐπὶ μυριοῖς, καὶ πολλαχόθεν τὴν δῶμην ἑαυτοῖς συναυξήσαντες, πολλὰ μὲν γυμναστικοῖς ἐνιδρώσαντες πόνοις, πολλὰς δὲ πληγὰς ἐν παιδοτριβῶν (5) λαβόντες, διαίταν (6) δὲ οὐ τὴν ἡδίστην, ἀλλὰ τὴν παρὰ τῶν γυμναστῶν αἰρούμενοι, καὶ τᾶλλα, ἵνα μὴ διατριβῶ λέγων, οὕτω διάγοντες ὡς τὸν πρὸ τῆς ἀγωνίας βίον μελέτην εἶναι τῆς ἀγωνίας, τηρικαυτὰ ἀποδύονται πρὸς τὸ στάδιον, καὶ πάντα πονοῦσι καὶ κινδυνεύουσιν, ὥστε κοτίνου λαβεῖν στέφανον, ἢ σελίνου, (7) ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τοιούτων,

(1) Μίλων. Ὁ περίφημος Κροτωνιάτης, ἀποθανὼν οὐκ ἔτι πρὸς πᾶσι νὰ διαρρήξῃ διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὴν κορμὸν ἄρως ὀλίγον διεσχισμένης.

(2) Τὰ Μαρσίου ἢ τὰ Ὀλύμπου. Ὁ Μαρσίος κατήγετο ἐκ Καλλιναίων τῆς Φρυγίας καὶ ἦν υἱὸς τοῦ Οἰάγρου, ἐκ τοῦ γένους τῶν Σατύρων. Οὗτος εὐρῶν τοὺς ὑπὸ τῆς Ἀθηναῶν ἀρχῆς αὐλοῦς καὶ γυμνασθεῖς ἐτόλμησε νὰ διαγωνισθῇ μετὰ τοῦ Ἀπελλωνος, ἀλλ' ἠττήθει· ἐξεδάφη ζῶν ὑπ' αὐτοῦ, διὰ δὲ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐσχηματίσθη εἰς ποταμὸν. Ὁ δὲ Ὀλύμπιος ἦν καὶ οὗτος μουσικός ἐκ Φρυγίας ζῆσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ βασιλέως Μίδα. Κατὰ τινος ἦν καὶ πατήρ τοῦ Μαρσίου.

(3) Τιμόθεος. Περίφημος αὐλητής Θηβαῖος ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. Τὸ ἐνταῦθα μνημνευόμενον γεγονός ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου.

(4) Φρύγιον—κατὰ τὸν Φρύγιον τρόπον. Οἱ ἀρχαῖοι διεκρίνον τρία κυρίως γένη ἐν τῇ μουσικῇ, τὸν Φρύγιον, τὸν Λύδιον καὶ τὸν Δωριον. Καὶ ὁ μὲν Δωριος διεκρίνετο διὰ τὴν βαρύτητα αὐτοῦ, ὁ δὲ Φρύγιος διὰ τὴν ἐξυττητα ἢ ζωηρότητα αὐτοῦ καὶ ὁ Λύδιος διὰ τὴν μαλθακότητα αὐτοῦ.

(5) Ἐν παιδοτριβῶν—ἐννοεῖται παλαιστρα.

(6) Διαίταν—τὸν τρόπον τοῦ ζῆν.

(7) Κοτίνου λαβεῖν στέφανον ἢ σελίνου. Ὁ ἐκ Κοτίνου στέφανος ἐδί-

καὶ νικῶντες ἀναρρηθῆναι παρὰ τοῦ κήρυκος. Ἡμῖν δὲ οἷς ἄθλα τοῦ βίου πρόκειται οὕτω θαυμασὰ πλήθει τε καὶ μεγέθει ὥστε ἀδύνατα εἶναι ῥηθῆναι λόγῳ, ἐπ' ἄμφω καθεύδουσι (1) καὶ κατὰ πολλὴν διαιτωμένοις ἄδειαν τῇ ἑτέρᾳ λαβεῖν τῶν χειρῶν (2) ὑπάρξει; Πολλοῦ μὲν τ' ἂν ἄξιον ἢ ἡ ῥαθυμία τῷ βίῳ, καὶ ὅγε Σαρδανάπαλος τὰ πρῶτα πάντων (3) εἰς εὐδαιμονίαν ἐφέρετο, ἢ καὶ ὁ Μαργίτης, (4) εἰ βούλει, ὅν οὐτ' ἀροτῆρα οὔτε σκαπτῆρα, οὔτε ἄλλο τι τῶν κατὰ τὸν βίον ἐπιτηδείων εἶναι Ὅμηρος ἔφησεν, εἰ δὴ Ὅμηρου ταῦτα. Ἀλλὰ μὴ ἀληθῆς μᾶλλον ὁ τοῦ Πιττακοῦ (5) λόγος, ὅς χαλεπὸν ἔφησεν ἐσθλὸν ἔμμεναι; Διὰ πολλῶν γὰρ δὴ τῷ ὄντι πόνων διεξελθοῦσι μόλις ἂν τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων τυχεῖν ἡμῖν περιγένοιτο, ὧν ἐν τοῖς ἄνω λόγοις (6) οὐδὲν εἶναι παραδειγμα τῶν ἀνθρωπίνων ἐλέγομεν. Οὐ δὴ οὖν ῥαθυμητέον ἡμῖν, οὐδὲ τῆς ἐν βραχεῖ (7) ῥαστώνης μεγάλας ἐλπίδας ἀνταλλακτέον, εἴπερ μὴ μέλλοιμεν ὄνειδη τε ἔξιν καὶ τιμωρίας ὑφέξιν οὔ τι παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐνθάδε, καίτοι καὶ τοῦτο οὐ μικρὸν τῷ γε νοῦν ἔχοντι, ἀλλ' ἐν τοῖς, εἴτε ὑπὸ γῆν, εἴτε καὶ ὅπου δὴ τοῦ παντός (8) ὄντα τυγχάνει, δικαιοτηρίοις. Ὡς τῷ μὲν ἀκουσίως τοῦ προσήκοντος ἁμαρτόντι κἄν συγγνώμη τις ἴσως παρὰ τοῦ Θεοῦ γένοιτο· τῷ δὲ ἔξεπίτηδες τὰ χεῖρω προελομένῳ, οὐδεμία παραίτησις τὸ μὴ οὐχὶ πολλαπλασίῳ τὴν κόλασιν ὑποσχεῖν.

δετο κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. ὁ δὲ ἐκ σελίνου εἰς τοὺς Νεμειακοὺς καὶ ἐνίοις εἰς τοὺς Ἰσθμικοὺς. Κατὰ δὲ τοὺς Πυθικοὺς ἀγῶνας ἐδίδετο στέφανος θάφνης. Διὰ σελίνου ἐστέφοντο καὶ οἱ πενθοῦντες, δι' ὃ καὶ παροιμία «σελίνου δεῖται» λεγομένη ἐπὶ τῶν ἐπισφαλῶς νοσοῦντων.

(1) Ἐπ' ἄμφω καθεύδουσι. Ἐννοητ. ἰσχύῳ, τ. ἔ. κοιμῶνται ὡς κοινῶς λέγομεν, καὶ μὲ τὰ δύο πλάγια.

(2) Τῇ ἑτέρᾳ τῶν χειρῶν—Διὰ τῆς μιᾶς μίνον χειρὸς. Ἡ ἔκφρασις εἶνε ἐπιρρηματικὴ ὅπως ἐκφρασθῆ ἡ ἀκηδεῖα ἐκείνων, οἵτινες δὲν ἔχουσι τὸ θάρρος νὰ κινήσωσιν ἀμφοτέρως τὰς χεῖρας πρὸς κατέρωσιν τῆς ἀρετῆς, δηλαδὴ δὲν θέλουσι νὰ καταβάλωσι οὐδένα κόπον.

(3) Τὰ πρῶτα πάντων.....ἐφέρετο. Θὰ κατετάσσετο εἰς τὴν πρῶτην σειρὰν τῶν εὐτυχῶν ἀνθρώπων.

(4) Μαργίτης—Μωρός τις ἐκ τοῦ μάργος (=ἀνόητος, ἄπληστος) κατὰ τοῦ ὁποίου ἐγράφη ποίημά τι, σατυρικὸν ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Ὅμηρον, στίχοι τοῦ ὁποίου μόνον περισσώθησαν παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει (Περὶ τέχνης ποιητ. κεφ. V).

(5) Πιττακὸς ὁ Μινυηναῖος, εἰς τῶν ἐπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ γνωμικόν, οὔτινος ἐνταῦθα μνημονεύει ὁ Μέγας Βασιλεὺς. ἐξετάζει ὁ Πλάτων ἐν τῷ Πρωταγόρῳ.

(6) Ἐν τοῖς ἄνω λόγοις. Ἐννοεῖ τὰ ἐν τῷ πρώτῳ ἡμίσει τοῦ δευτέρου κεφαλαίου λεγόμενα.

(7) Ἐν βραχεῖ—ἐννοητ. χρόνῳ Οὐ ῥαθυμητέον ἡμῖν οὐδὲ ἀνταλλακτέον τῆς ἐν βραχεῖ (χρόνῳ) ῥαστώνης.....

(8) Τοῦ παντός=τοῦ σύμπαντος

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Οἱ Ἀρχαῖοι φιλόσοφοι πάντες ἀπὸ συμφώνου συνιστῶσι τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ὀλιγωρίαν τοῦ σώματος. Προσάγονται πλεῖστα παραγγέλματα πρὸς ὑποστήριξιν τούτου.

Τὶ οὖν ποιῶμεν; φαίη τις ἄν. Τὶ ἄλλο γε ἢ τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ἔχειν, πᾶσαν σχολὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἄγοντας; Οὐ δὴ οὖν τῷ σώματι δουλεύεον, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη (1) ἀλλὰ τῇ ψυχῇ τὰ βέλτιστα ποριστέον, ὥσπερ ἐκ δεσμοτηρίου, τῆς πρὸς τὰ τοῦ σώματος πάθη κοινωνίας αὐτὴν διὰ φιλοσοφίας λύοντας, (2) ἅμα δὲ καὶ τὸ σῶμα τῶν παθῶν κρεῖττον ἀπεργαζομένους. Γαστρὶ μὲν γε τὰ ἀναγκαῖα ὑπηρετοῦντας, οὐχὶ τὰ ἥδιστα προσῆκεν, ὡς οἱ γε τραπέζοποιούς (3) τινὰς καὶ μαγεύρους περινοοῦντες, καὶ πᾶσαν διερευνώμενοι γῆν τε καὶ θάλασσαν, οἷόν τινα χαλεπῷ δεσπότη φόρους ἀπάγοντες, ἔλεεινοὶ τῆς ἀσχολίας, (4) τῶν ἐν ἔθου κολαζομένων οὐδὲν πάσχοντες ἀνεκτότερον, ἀτεχνῶς εἰς πῦρ ξαίνοντες, καὶ κοσκίνῳ φέροντες ὕδωρ, καὶ εἰς τετραήμερον ἀντλοῦντες πίδακον, (5) οὐδὲν πέρας τῶν πόνων ἔχοντες. Κουράς δὲ καὶ ἀμπεχόνας ἔξω τῶν ἀναγκαίων περιεργάζεσθαι, ἢ δυστυχοῦντων ἐστὶ, κατὰ τὸν Διογένηος λόγον (6), ἢ ἀδικούντων ὥστε καλλωπιστὴν εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι, ὁμοίως αἰσχρὸν ἡγεῖσθαι φημι δεῖν τοὺς τοιούτους ὡς τὸ ἐταιρεῖν ἢ ἄλλοτροίοις γάμοις ἐπιβουλεύειν. Τὶ γὰρ ἄν διαφέρει τῷ γε νοῦν ἔχοντι, ξυστίδα (7) ἀναβεβλήσθαι ἢ τι τῶν φαύλων ἱμάτιον φέρειν, ἕως ἄν μηδὲν ἐνδέη τοῦ πρὸς χειμῶνά τε εἶναι καὶ θάλπος ἀλεξητήριον; Καὶ τἄλλα δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον μὴ περιττότερον τῆς χρείας κατασκευάσθαι, (8) μηδὲ περιέπειν τὸ σῶμα πλέον ἢ ὡς ἄμεινον τῇ ψυχῇ. Οὐχ ἦτιον γὰρ ὄνειδος

(1) Ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη. Διότι τὸ σῶμα δὲν ἀποτελεῖ τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην.

(2) Διὰ τῆς φιλοσοφίας λύοντας = ἀπαλλάσσοντες, ἐλευθεροῦντες αὐτὴν (τὴν ψυχὴν) διὰ τῆς φιλοσοφίας τῆς κοινωνίας πρὸς τὰ τοῦ σώματος πάθη.

(3) Τραπέζοποιούς = καθὼς οἱ τραπέζοκόμοι καὶ μαγεύρους περινοοῦντες, ἀνάζητοῦντες.

(4) Ἐλεεινοὶ τῆς ἀσχολίας = οἱτινὲς εἰσιν ἄξιοι οἴκτου ἕνεκα τῶν κόπων εἰς οὓς ὑποβάλλονται.

(5) Ἀναφέρει ἐνταῦθα ὁ Μέγας Βασίλ. τὸς τρεῖς ταύτας παρημίαις, ὅπως δηλώσῃ τοὺς ματαίους πόνους εἰς οὓς ὑποβάλλονται ἄνευ οὐδεμιᾶς ὠφελείας οἱ αὐτως περὶ τοῦ σώματος αὐτῶν φροντίζοντες καὶ τῆς ψυχῆς αὐτῶν παραμελοῦντες.

(6) Κατὰ τὸν Διογένηος λόγον. Ἐννοεῖ Διογένην τὸν Κυνικὸν φιλόσοφον. Τοὺς λόγους τούτους τοῦ Κυνικοῦ φιλοσόφου περιέσωσεν εἰς ἡμᾶς Διογένης ὁ Λαέρτιος, ὅστις ζήσας περὶ τὰ μέσα τῆς τρίτης ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος συνέγραψεν ἐν 10 βιβλίοις τοὺς σωζομένους βίαι; τῶν φιλοσόφων.

(7) Ξυστίδα. Μακρὸν καὶ λεπτὸν γυναικεῖον ἡσατρικὸν ἔνδυμα.

(8) Κατασκευάσθαι. Ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀνωτέρου φημί δεῖν.

ἀνδρὶ τῷ γε ὡς ἀληθῶς τῆς προσηγορίας ταύτης ἀξίῳ, καλλωπιστὴν καὶ φιλοσώματον εἶναι, ἢ πρὸς ἄλλο τι τῶν παθῶν ἀγεννῶς διακεῖσθαι. Τὸ γὰρ τὴν πᾶσαν σπουδὴν εἰσφέρεισθαι ὅπως ὡς κάλλιστα αὐτῷ τῷ σῶμα ἔξοι, οὐ διαγιγνώσκοντός ἐστιν ἑαυτὸν, οὐδὲ συνιέντος τοῦ σοφοῦ παραγγέλματος, ὅτι οὐ τὸ ὀρώμενόν ἐστιν ὁ ἄνθρωπος (1)· ἀλλὰ τινος δεῖται περιττοτέρας σοφίας, δι' ἧς ἕκαστος ἡμῶν, ὅστις ποτὲ ἐστιν, ἑαυτὸν ἐπιγνώσεται. Τοῦτο δὲ μὴ καθηραμένοις τὸν νοῦν ἀδυνατώτερον ἢ λημῶντι(2) πρὸς τὸν ἥλιον ἀναβλέπειν. Κάθαρσις δὲ ψυχῆς, ὡς ἀθρόως τε εἰπεῖν καὶ ὑμῖν ἱκανῶς, τὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων ἡδονὰς ἀτιμάζειν, μὴ ὀφθαλμοῦς ἐστιᾶν ταῖς ἀτόποις τῶν θαυμαστοποιῶν ἐπιδείξεσιν ἢ σωμάτων θέαις ἡδονῆς κέντρον ἐναφιέντων, μὴ διὰ τῶν ὧτων διεφθαρμένην μελωδίαν τῶν ψυχῶν καταχεῖν(3). Ἀνελευθερίας γὰρ δὴ καὶ ταπεινότητος ἔγκομα πάθη ἐκ τοῦ τοιοῦδε τῆς μουσικῆς εἶδους ἐγγίνεσθαι πέφυκεν. Ἀλλὰ τὴν ἑτέραν μεταδιωκτέον ἡμῖν, τὴν ἀμείνω τε καὶ εἰς ἀμεινον φέρουσαν, ἢ καὶ Δαβὶδ χρώμενος, ὁ ποιητὴς τῶν ἱερῶν ᾠμάτων, ἐκ τῆς μανίας, ὡς φασὶ, τὸν βασιλέα καθίστη(4). Λέγεται δὲ καὶ Πυθαγόραν κωμασταῖς περιτυχόντα μεθύουσι, κελεῦσαι τὸν αὐλητὴν τὸν τοῦ κόμου κατάρχοντα, μεταβαλόντα τὴν ἀρμονίαν, ἐπαυλησαί σφισι τὸ δῶριον(5), τοὺς δὲ οὕτως ἀναφρονῆσαι ὑπὸ τοῦ μέλους, ὥστε τοὺς στεφάνους ῥίψαντας, αἰσχυνομένους ἐπαυελθεῖν. Ἔτεροι δὲ πρὸς αὐτὸν κορυβαντιῶσι καὶ ἐκβακχεύονται· τοσοῦτόν ἐστι τὸ διάφορον ὑγινοῦς ἢ μοχθηρᾶς(6) μελωδίας ἀναπλησθῆναι! Ὡστε τῆς νῦν δὴ κρατούσης ταύτης(7) ἤττον ὑμῖν μεθεκτέον, ἢ οὐτινος οὖν τῶν αἰσχίστων. Ἄτμούς γε μὴν παντοδαπούς ἡδονῆν ὀσφρήσει φέροντας τῷ ἀέρι καταμυγνύναι, ἢ μύροις ἑαυτοὺς ἀναχρώννυσθαι, καὶ ἀπαγορεύειν αἰσχύνου-

(1) **Οὐ τὸ ὀρώμενόν ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος.** Τὸ γνωμικὸν τοῦτο εἶνε εἰλημμένον ἐκ τοῦ Τιμαίου καὶ τοῦ Φαίδωνος τοῦ Πλάτωνος καὶ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ κοινὸν «τὰ δοῦχα δὲν κἀνοῦν τὸν ἄνθρωπον» ἢ «τὸ ἀνάστημα δὲν κἀνεῖ νῦν ἄνθρωπον». Ἡ γνώμη αὕτη μᾶλλον ἀνεπτυγμένη ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ σμιλίᾳ τοῦ Μ. Βασιλείου τῇ ἐπιγραφομένῃ «**Πρόδοξε δευαυτῶ**» ἐν ἣ ἀναγιγνώσκομεν «Ἄλλο γὰρ ἐσμέν ἡμεῖς αὐτοὶ καὶ ἄλλο τὰ ἡμέτερα, καὶ ἄλλο τὰ περὶ ἡμᾶς».

(2) **Λημῶντι.** μετοχ. τοῦ **λημῶ** = τιμπλιάζω.

(3) **Καταχεῖν** = χεῖν (γέειν) κατὰ τῶν ψυχῶν.

(4) **Τὸν βασιλέα καθίστη.** Ὅρα Δ' Βασιλειῶν κεφαλ. 16, 23 ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τῆς διὰ τῆς κιθάρας τοῦ Δαβὶδ καταπραύνσεως τοῦ μαινομένου Σαούλ.

(5) **Δῶριον.** Ὅρα σημείωσιν 11 τοῦ 8ου κεφαλαίου τοῦ γεγονότος τοῦτου μνημονεύει ὁ Κοῦντιλιανὸς I. 10.

(6) **Μοχθηρᾶς μελωδίας.** Ὀλίγον ἀνωτέρω ἀπεκάλεσεν αὐτὴν *διεφθαρμένην μελωδίαν*.

(7) **Τῆς κρατούσης** τ. ἐ τῆς σημερινῆς, τῆς καθ' ἡμᾶς μουσικῆς.

Οἱ κορυβαντες κατὰ τὰς ἐορτάς τῆς Κυβέλης καὶ αἱ **βακχίδαι ἢ Μαινᾶδες** κατὰ τὰς ἐορτάς τοῦ Βακχοῦ, περιέτερχον τὰς ὁδοὺς καὶ ἐξωφρενικῶς πηδῶσαι καὶ χορεύουσαι ἔκρουον μετὰ πολλῆς ἀταξίας τὰ τύμπανα.

μαι. Τὶ δ' ἂν τις εἴποι περὶ τοῦ μὴ χρῆναι τὰς ἐν ἀφῆ καὶ γούσει διώκειν ἡδονάς, ἢ ὅτι καταναγκάζουσιν αὐταὶ τοὺς περὶ τὴν ἑαυτῶν θήραν ἐσχολακότητας, ὡςπερ τὰ θρέμματα (1), πρὸς τὴν γαστέρα καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν συννευενκότητας ζῆν;

Ἐνὶ δὲ λόγῳ, παντὸς ὑπεροπτεῖον τοῦ σώματος τῶ μὴ, ὡς ἐν βορβόρῳ, ταῖς ἡδοναῖς αὐτοῦ κατορωρούχθαι μέλλοντι, ἢ τοσοῦτον ἀνθεκτέον (2) αὐτοῦ ὅσον, φησὶ Πλάτων, ὑπηρεσίαν φιλοσοφία κτωμένου, εὐοικότα που λέγων τῶ Παύλῳ, ὅς παραινεῖ μὴ δεμίαν χρῆναι τοῦ σώματος πρόνοιαν ἔχειν, εἰς ἐπιθυμιῶν ἀφορμὴν (3). Ἡ τί διαφέρουσιν οἱ τοῦ μὲν σώματος ὡς ἂν κάλλιστα ἔχοι φροντίζουσι, τὴν δὲ χρησομένην αὐτῷ ψυχὴν ὡς οὐδενὸς ἀξίαν περιορῶσι, τῶν περὶ τὰ ὄργανα σπουδαζόντων, τῆς δὲ δι' αὐτῶν ἐνεργούσης τέχνης καταμελούντων; Πᾶν μὲν οὖν τούναντίον κολάζειν αὐτὸ καὶ κατέχειν, ὡςπερ θηρίου τὰς δομὰς προσήκε, καὶ τοὺς ἀπ' αὐτοῦ θορύβους ἐγγινομένους τῇ ψυχῇ, οἰονεὶ μάστιγι, τῶ λογισμῷ καθικνουμένους κοιμίζειν, ἀλλὰ μὴ πάντα χαλινὸν ἡδονῆς ἀνέντας περιορᾶν τὸν νοῦν, ὡςπερ ἡνίοχον, ὑπὸ δυσηνίων ἵππων ὕβρει φερομένων παρασυρόμενον ἄγεσθαι· καὶ τοῦ Πυθαγόρου μεμνησθαι, ὅς τῶν συνόντων καταμαθῶν τινα γυμνασίους τε καὶ σιτίους ἑαυτὸν εὖ μάλα κατασαροῦντα, οὕτως (4) ἔφη· Οὐ παύση χαλεπώτερον σεαυτῷ κατασκευάζων τὸ δεσμοτήριον; Διὸ δὴ καὶ Πλάτωνά φησι τὴν ἐκ σώματος βλάβην (5) προσιδόμενον, τὸ νοσῶδες χωρίον τῆς Ἀττικῆς τὴν Ἀκαδημίαν (6) καταλαβεῖν ἔξεπιτήδες, ἵνα τὴν ἄγαν εὐπάθειαν τοῦ σώματος οἷον ἀμπέλου τὴν εἰς τὰ περιττὰ φορὰν περικόπτει. Ἐγὼ δὲ καὶ σφαλερὰν εἶναι τὴν ἐπ' ἄκρον (7) εὐεξίαν

(1) **Θρέμματα**—τὰ ἄλογα ζῶα.

(2) **Ἀνθεκτέον αὐτοῦ**. ἐννοητ. δεῖ. Δὲν πρέπει δηλ. νὰ φροντίζωμεν περὶ τοῦ σώματος τόσον πολὺ, ἀλλὰ τόσον μόνον ὅσον ἀρκεῖ ὅπως βοηθήσωμεν αὐτό, καθὼς λέγει ὁ Πλάτων, πρὸς σπουδὴν καὶ ἐξάσκησιν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ.

(3) Ὅρα ἐπιστολ. πρὸς Ρωμ. κεφ. 13, 14 ἐνθα λέγει ὁ Παῦλος ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν μὴ κόμους καὶ μέβατε μὴ κρίσεις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ, ἀλλ' ἐνδύσασθε τὸν Κύριον Ἰησοῦ Χριστὸν καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας.

(4) **Οὕτως ἔφη**. Ὑπάρχει καὶ γραφή... ἑαυτὸν εὖ μάλα κατασαροῦντα· Οὕτως, ἔφη, οὐ παύση χαλεπώτερον.....

(5) **Τὴν ἐκ σώματος βλάβην**—τὴν βλαθερὰν ἐπίδρασιν, ἣν τὸ σῶμα θὰ εἶχεν ἐπὶ τῆς ψυχῆς.

(6) **Ἀκαδημίαν**. Οὕτως ἔκαλεῖτο δένδρῳφυτος τοποθεσία ἀνέχουσα εἰς τινα ἀρχαῖον ἥρωα Ἀκάδημον καλούμενον καὶ ἀπέχουσα ἐξ ἑσάδια τῶν Ἀθηνῶν. Ἐνταῦθα δὲ ἐδίδασκεν ὁ Πλάτων, ὅθεν καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐκλήθησαν Ἀκαδημαῖοι. (ὄρα Ἀίλιανov IX, 10).

(7) **Τὴν ἐπ' ἄκρον εὐεξίαν**—τὴν ὑπερβολικὴν εὐσαρκίαν. Ὁ Ἱπποκράτης λέγει· «ἐν τοῖσι γυμναστικῶσι αἱ ἐπ' ἄκρον εὐεξίαι σφαλεραὶ, ἦν ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἔωσι».

ιατρῶν ἤκουσα.

“Ὅτε τοίνυν ἡ ἄγαν αὐτῆ τοῦ σώματος ἐπιμέλεια, αὐτῷ τε ἀλυσι-
τελής τῷ σώματι καὶ πρὸς τὴν ψυχὴν ἐμπόδιόν ἐστι, τό γε ὑπο-
πεπτωκέναι τούτῳ (1) καὶ θεραπεύειν, μανία σαφής. Ἄλλὰ μὴν εἰ τού-
του γε ὑπερορᾶν μελετήσαμεν, σχολῇ (2) γ’ ἂν ἄλλο τι τῶν ἀνθρωπί-
νων θαυμάσαιμεν. Τί γὰρ ἔτι χρησόμεθα πλούτῳ, τὰς διὰ τοῦ σώμα-
τος ἡδονὰς ἀτιμάζοντες; Ἐγὼ μὲν οὐχ’ ὄρω, πλὴν εἰ μὴ κατὰ τοὺς
ἐν τοῖς μύθοις δρᾶκοντας (3), ἡδονὴν τινα φέροι θησαυροῖς κατορω-
ρυγμένοις ἐπαγορεύειν. Ὅ γε μὴν ἐλευθερίως πρὸς τὰ τοιαῦτα διακει-
σθαι πεπαιδευμένος, πολλοῦ ἂν δέοι ταπεινόν τι καὶ αἰσχρὸν ἔργῳ ἢ
λόγῳ ποτὲ προσελεσθαι. Τὸ γὰρ τῆς χρεΐας περιττότερον, κἂν Λύδιον
ἢ ψῆγμα (4) κἂν τῶν μυρμύκων ἔργον τῶν χρυσοφόρων (5). τοσοῦτῳ,
πλέον ἀτιμάσει, ὅσῳ περ ἂν ἦτον προσδέηται, αὐτὴν δὲ δῆπου τὴν
χρεΐαν τοῖς τῆς φύσεως ἀναγκαίαις, ἀλλ’ οὐ ταῖς ἡδοναῖς ὀρεΐται. Ὡς
οἱ γε τῶν ἀναγκαίων ὄρων ἔξω γενόμενοι, παραληθσίως τοῖς κατὰ τοῦ
πρᾶνοῦς φερομένοις, πρὸς οὐδὲν στάσιμον ἔχοντες ἀποβῆναι, οὐδαμῶ
τῆς εἰς τὸ πρόσω φορᾶς ἴστανται· ἀλλ’ ὅσῳ περ ἂν πλείω προσπεριβά-
λωνται, τοῦ ἴσου (6) δέονται ἢ καὶ πλείονος πρὸς τὴν τῆς ἐπιθυμίας
ἐκπλήρωσιν, κατὰ τὸν Ἐξημεστίδου Σόλωνα. ὃς φησι·

Πλούτου δ’ οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνδράσι κεῖται.(7)

Τῷ δὲ Θεόγνιδι πρὸς ταῦτα διδασκάλῳ χρηστέον λέγοντι·

Οὐκ ἔραμαι πλουτεῖν οὐτ’ εὐχομαι, ἀλλὰ μοι εἴη

Ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων μηδὲν ἔχοντι κακόν (8)

Ἐγὼ δὲ καὶ Διογένους ἄγαμαι τὴν πάντων ὁμοῦ τῶν ἀνθρωπίνων

(1) Τό γ’ ὑποπεπτωκέναι τούτῳ. Τὸ γενέσθαι δηλ. τινὰ εἰς αὐτὸ (τὸ
σῶμα) χιγμάλωτον εἶναι σαφής μανία.

(2) Σχολῇ....θαυμάσαιμεν= μόλις ἠθέλωμεν ἐκτιμήσει· ἄλλο τι τῶν ἀν-
θρωπίνων.

(3) Τοὺς ἐν τοῖς μύθοις δρᾶκοντας. Ὅρα Φαῖδρον βιβλ. IV μύθ. 18.
Οὕτως λέγεται καὶ περὶ τῶν Ἀριθμοδῶν, μυθικοῦ λαοῦ Σκυθικοῦ, ὅτι ἀδια-
κρίτως ἐπολέμων ἐναντίον τῶν δρακόντων, οἵτινες ἤρπαζον τὸν ἐν τῇ γῆ αὐτῶν
κεκρυμμένον ἢ ὑπὸ τῶν ποταμῶν αὐτῶν κλυτόμενον χρυσόν.

(4) Λύδιον ψῆγμα. Ἐννοεῖ τὰ ὑπὸ τοῦ Πακτώλου ποταμοῦ τῆς Λυδίας
κλυόμενα ψῆγματα χρυσοῦ.

(5) Μυρμύκων τῶν χρυσοφόρων= Εἰς τὸν μῦθον τοῦτον, ὃν ἀναφέρει
ὁ Ἡρόδοτος (βιβλ. III, 102), μεγάλην ἔδιδον πίστιν οἱ ἄρχαιοι, ἐπίστευον δηλ.
ὅτι ὑπῆρχον ἐν ταῖς Ἰνδίαις μυρμηκῆς, αἵτινες ἐξῆγον ἐκ τῆς γῆς ἄμμον χρυσο-
φόρον.

(6) Τοῦ ἴσου δέονται. Τῆς ἴσης ποσότητος, ἄλλου τόσου δέονται.

(7) Ἀνδράσι κεῖται. Ὅρα Antholog. Iyr. Σόλ. στιχ. 71. Πορὰ δὲ τῷ
Θεόγνιδι ἀναγινώσκωμεν.

Πλούτου δ’ οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνθρώποισι (στιχ. 227).

(8) Ὅρα Θεόγνιδ. στιχ. 1155.

ὑπεροψίαν· ὅς γε καὶ βασιλέως τοῦ μεγάλου (1) ἑαυτὸν ἀπέφηνε πλουσιώτερον, τῷ ἐλαττόνων ἢ ἐκεῖνος κατὰ τὸν βίον προσδεῖσθαι. Ἡμῖν δὲ ἄρα εἰ μὴ τὰ Πυθίου τοῦ Μυσοῦ (2) προσεῖη τάλαντα, καὶ πλέθρα γῆς τόσα καὶ τόσα, καὶ βοσκημάτων ἔσμοι πλείους ἢ ἀριθμῆσαι, οὐδὲν ἐξαρκέσει. Ἄλλ' οἶμαι, προσήκει ἀπόντα τε μὴ ποθεῖν τὸν πλοῦτον, καὶ παρόντος, μὴ τῷ κεκῆσθαι μᾶλλον φρονεῖν ἢ τῷ εἰδέναι αὐτὸν εὖ διατίθεσθαι (3). Τὸ γὰρ τοῦ Σωκράτους εὖ ἔχει· ὅς μέγα φρονούντος πλουσίου ἀνδρὸς ἐπὶ τοῖς χρήμασιν, οὐ πρότερον αὐτὸν θαυμάσειν ἔφη, πρὶν ἂν καὶ ὅτι κεχρῆσθαι τούτοις ἐπισταται, πειραθῆναι (4). Ἡ Φειδίας μὲν καὶ Πολύκλειτος (5), εἰ τῷ χρυσίῳ μέγα ἐφρόνουσι καὶ τῷ ἐλέφαντι, ὧν ὁ μὲν Ἡλείους τὸν Δία, ὁ δὲ τὴν Ἥραν Ἀργείοις ἐποίησάντην, καταγελάστω ἂν ἦσθην ἄλλοτριῶ πλούτῳ καλλωπιζόμενοι, ἀφέντες τὴν τέχνην ὑφ' ἧς καὶ ὁ χρυσὸς ἡδίων καὶ τιμιώτερος ἀπεδείχθη. Ἡμεῖς δὲ τὴν ἀνθρωπείαν ἀρετὴν οὐκ ἐξαρκεῖν ἑαυτῇ πρὸς κόσμον ὑπολαμβάνοντες, ἐλάττονος αἰσχύνῃς ἄξια ποιεῖν, οἴομεθα;

Ἄλλὰ δῆτα πλούτου μὲν ὑπεροψόμεθα, καὶ τὰς διὰ τῶν αἰσθησέων ἡδονὰς ἀτιμάσομεν, κολακείας δὲ καὶ θωπείας διωξόμεθα, καὶ τῆς Ἀρχιλόχου ἀλώπεκος (6) τὸ κερδαλέον τε καὶ ποικίλον ζηλώσομεν; Ἄλλ' οὐκ ἔστιν, ὁ μᾶλλον φευκτέον τῷ σωφρονούντι, τοῦ πρὸς δόξαν ζῆν καὶ τὰ τοῖς πολλοῖς δοκοῦντα περισκοπεῖν, καὶ μὴ τὸν ὀρθὸν λόγον ἡγεμόνα ποιεῖσθαι τοῦ βίου, ὥστε καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀντιλέγειν, καὶ ἀδοξεῖν καὶ κινδυνεύειν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ δέη, μηδὲν ἀρεῖσθαι τῶν ὀρθῶς ἐγνωσμένων παρακινεῖν. Ἡ τὸν μὴ οὕτως ἔχοντα τί τοῦ Αἰγυπτίου σοφιστοῦ (7) φήσομεν ἀπολείπειν, ὃς φυτὸν ἐγίγνετο καὶ θηρίον

(1) **Βασιλέως τοῦ Μεγάλου.** Ἐνν. τὸν Μ. Ἀλέξανδρον.

(2) **Πυθίου τοῦ Μυσοῦ.** Ὁ Πυθίας κατὰ τὸν Μ. Βασιλεῖον κατήγετο ἐκ Μυσίας, ἐνῷ οἱ ἱστορικοὶ ἀναφέρουσι αὐτὸν Λυδόν. Τὰ ἄπειρα πλούτη αὐτοῦ δύναται τις ἀναγνώσῃ παρ' Ἡροδότου (Βιβλ. VII κεφ. 28). Περὶ τούτου λέγεται ὅτι προσεφερεῖ ποτε ὡς δῶρον εἰς τὸν Δαρεῖον πλάτανον χρυσοῦν καὶ ἄμπελον χρυσοῦν.

(3) **Εὖ διατίθεσθαι.** τ. ἔ., νὰ μὴ ὑπερφηανεύηται τις διότι κέκτηται τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ διότι γνωρίζει νὰ κάμνη καλὴν τούτου χρῆσιν.

(4) Ὁρα Κικέρωνος Tusculan. V, 12.

(5) Ὁ **Φειδίας** κατήγετο ἐς Ἀθηνῶν καὶ ἦτο περίφημος ζωγράφος καὶ γλύπτης, ἔζησε δὲ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἑσπερίου αἰῶνος π. χ., ὁ δὲ **Πολύκλειτος** ἦτο ἐπίσης περίφημος γλύπτης καὶ σύγχρονος τοῦ Φειδίου.

(6) **Τῆς Ἀρχιλόχου Ἀλώπεκος.** Ὁ Ἀρχιλόγος κατήγετο ἐκ τῆς νήσου Πάρου καὶ ἦν σατυρικός ποιητὴς συνθέσας πολλοὺς ἀπολόγους ἐν οἷς σπουδαῖον πρόσωπον παίξει ἢ ἀλώπηξ.

(7) **Τοῦ Αἰγυπτίου σοφιστοῦ.** Πρόκειται περὶ τοῦ Προτιέως, ὅστις κατὰ τὴν μυθολογίαν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ μεταβάλλεται εἰς ὅ,τι ἤθελε. (ὄρα Ἡροδ. βιβλ. II).

ὀπότε βούλοιο, καὶ πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ πάντα χρήματα; εἴπερ δὴ καὶ αὐτὸς νῦν μὲν τὸ δίκαιον ἐπαινέσεται παρὰ τοῖς τοῦτο τιμῶσι, νῦν δὲ τοὺς ἐναντίους ἀρήσει λόγους, ὅταν τὴν ἀδικίαν εἰδοκιμοῦσαν αἰσθηται, ὅπερ δίκη ἐστὶ (1) κολάκων· καὶ, ὥσπερ φασὶ τὸν πολύποδα (2) τὴν χροῖαν πρὸς τὴν ὑποκειμένην γῆν, οὕτως αὐτὸς τὴν διάνοιαν πρὸς τὰς τῶν συνόντων γνώμας μεταβαλεῖται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Ἄς προσπαθήσωμεν νὰ συλλέξωμεν πάντα τὰ ἐφόδια ἅτινα δύνανται νὰ μᾶς ἀποβῶσιν ὠφέλιμα ἐν τῇ πρὸς τὴν αἰωνιότητα ὁδοπορίᾳ ἡμῶν. Δὲν πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἀναζητῶμεν τὰς παραινέσεις τῆς Σοφίας.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν που κἂν τοῖς ἡμετέροις λόγοις (3) τελειότερον μαθησόμεθα ὅσον δὲ σκιαγραφίαν τινὰ τῆς ἀρετῆς τό γε νῦν εἶναι, (4) ἐκ τῶν ἔξωθεν παιδευμάτων (5) περιγραφόμεθα. Τοῖς γὰρ ἐπιμελῶς ἐξ ἐκάστου τὴν ὠφέλειαν ἀθροίζουσιν, ὥσπερ τοῖς μεγάλοις τῶν ποταμῶν, κατὰ τὸν Ἡσίοδον (6) πολλαὶ γίνεσθαι πολλαχόθεν αἱ προσθῆμαι πεφύκασιν. Τὸ γὰρ καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῶ κατατίθεσθαι, οὐ μᾶλλον εἰς ἀργυρίου προσθήκην ἢ καὶ εἰς ἡντιναοῦν ἐπιστήμην ὀρθῶς ἡγεῖσθαι ἔχειν τῷ ποιητῇ προσῆκον. Ὁ μὲν οὖν Βίας (7) τῷ υἱεὶ πρὸς Αἰγυπτίους ἀπαιροῦντι καὶ πυνθανομένῳ τὶ ἂν ποιῶν αἰτῷ μάλιστα κεχαρισμένα πρᾶτοι· Ἐφόδιον, ἔφη, πρὸς γῆρας κτησάμενος, τὴν ἀρετὴν δὴ τὸ ἐφόδιον λέγων, μικροῖς ὄροις αὐτὴν περιγράφων, ὅς γε ἀνθρωπίνῳ βίῳ τὴν ἀπ' αὐτῆς ὠφέλειαν ὠρίζετο. Ἐγὼ δὲ, κἂν τὸ Τιθωνοῦ (8) τις γῆρας.

(1) Ὅπερ δίκη ἐστὶ. Ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν χαρακτήρα τῶν κολάκων.

(2) Πολύποδα. Ἐνεκεὶ τὸ ὀκταπόδιον περὶ οὗ εἶναι ἄληθές ὅτι ἀλλάσσει τὴν χροῖαν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ κατὰ τὸ χεῖμα τοῦ τύπου εἰς ὃν εὐρίσκειται.

(3) Τοῖς ἡμετέροις λόγοις. ἐν τοῖς ἡμετέροις βιβλίοις, δηλ. τοῖς βιβλίοις τῆς Ἀγ. Γραφῆς.

(4) Τό γε νῦν εἶναι. Ἐπὶ τοῦ παρόντος.

(5) Παιδευμάτων. ἐνεκεὶ τὰ ἐκ τῆς θύραθεν σοφίας, δηλ. τῆς Ἑθνικῆς σοφίας παιδεύματα.

(6) Κατὰ Ἡσίοδον. (Ἔργα καὶ ἡμέραι κεφ. Ι. στιχ. 359).

Εἰ γὰρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῶ καταθεῖο
καὶ θαμὰ τοῦτ' ἔροισι, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γένοιτο.

(7) Βίας. Εἰς τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος κατῆγετο δὲ ἐκ τῆς Ἰωνικῆς πόλεως Πιργίνης καὶ ἦν σύγγρονος τοῦ Θαλοῦ.

(8) Τιθωνοῦ. Οὗτος κατὰ τὴν μυθολογίαν ἦν υἱὸς τοῦ Ἀζομίδουτος καὶ τῆς Στρυμῶος, τὸν ὅποιον ἀναρπάσασα ἡ Πῶς διὰ τὸ κάλλος του ἐγέννησεν ἐξ αὐτοῦ τὸν Ἡρακλῆον καὶ τὸν Μέμφων. Ἀπολαύσας δὲ διὰ μεστείας αὐτῆς τῆς ἀθανασίας

κἄν τὸ Ἄργανθωνίου (1) λέγη, κἄν τὸ τοῦ μακροβιωτάτου παρ' ἡμῶν Μαθουσίαι, (2) ὅς χίλια ἔτη, τριάκοντα δεόντων, βιῶναι λέγεται, κἄν σύμπαντα τὸν ἀφ' οὗ γεγόνασιν ἄνθρωποι, χρόνον ἀναμετρή, ὡς ἐπὶ παῖδον διανοίας γελᾶσθαι, εἰς τὸν μακρὸν ἀποσκοπῶν καὶ ἀγήρω αἰῶνα, οὐ πέρας οὐδὲν ἔστι τῇ ἐπινοίᾳ λαβεῖν, οὐ μᾶλλον γε ἢ τελευταίαν ὑποθέσθαι τῆς ἀθανάτου ψυχῆς. Πρὸς ὄνπερ κτᾶσθαι παραινεῖσαι μ' ἂν τὰ ἐφόδια, πάντα λίθον κατὰ τὴν παροιμίαν κινουντας, (3) ὅθεν ἂν μέλλῃ τις ὑμῖν ἐπ' αὐτὸν ὀφέλεια γενήσεσθαι· μηδ' ὅτι χαλεπὰ ταῦτα καὶ πόνου δεόμενα, διὰ τοῦτ' ἀποκνήσωμεν· ἀλλ' ἀναμνησθέντας τοῦ παραινεσάντος, ὅτι δεοὶ βίον μὲν ἄριστον αὐτῶν ἕκαστον προαιρεῖσθαι, ἡδὺν δὲ προσδοκᾶν τῇ συνηθείᾳ γενήσεσθαι, ἐγχειρεῖν τοῖς βελτίστοις (4). Αἰσχρὸν γὰρ τὸν παρόντα καιρὸν προεμένουσ, ὕστερόν ποτ' ἀνακαλεῖσθαι τὸ παρελθόν, ὅτε οὐδὲν ἔσται πλέον ἀνιωμένοις (5).

Ἐγὼ μὲν οὖν ἅ κράτιστα εἶναι κρίνω, τὰ μὲν νῦν εἶρηκα, τὰ δὲ παρὰ πάντα τὸν βίον ὑμῖν συμβουλεύσω. Ἡμεῖς δὲ, τριῶν ἀδῶσθημάτων ὄντων, μὴ τῷ ἀνιάτῳ προσεοικέναι δόξητε, μηδὲ τὴν τῆς γνώμης νόσον παραληψίαν τῇ τῶν εἰς τὰ σώματα δυστηγησάντων δείξητε. Οἱ μὲν γὰρ τὰ μικρὰ τῶν παθῶν κάμνοντες, αὐτοὶ παρὰ τοὺς ἰατροὺς ἔρχονται· οἱ δὲ ὑπὸ μειζόνων καταληφθέντες ἀδῶσθημάτων, ἐφ' ἑαυτοὺς καλοῦσι τοὺς θεραπεύουστας· οἱ δ' εἰς ἀνήκεστον παντελῶς μελαγχολίας παρενεχθέντες, οὐδὲ προσιόντας προσίενται (6). Ὅ μὴ πάθητε νῦν ὑμεῖς τοὺς ὀρθῶς ἔχοντας τῶν λογισμῶν ἀποφεύγοντες.

ΤΕΛΟΣ

χωρὶς συγχρόνως τὰ μένη καὶ ἀγήρωσ, κατήνησεν εἰς τοιαύτην ἀδυναμίαν ὑπὸ τῆς ἡλικίας, ὥστε οἱ Θεοὶ οἰκτεῖραντες αὐτὸν τὸν μετεμόρφωσαν εἰς τέτιγα. Ἐντεῦθεν τὸ ὄνομα Τιθωνὸς συνωνυμεί τῷ ὑπέροχῳσ.

(1) Ἄργανθωνίου. Οὗτος ἦν βασιλεὺς τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ Ταρτησοῦ, κατὰ τὸν Πρόδοτον (βιβλ. I. 163) ἔζησεν 420 ἔτη καὶ ἐβασίλευσεν 80.

(2) Μαθουσίαι. Ὁ μακροβιωτάτος τῶν ἀνθρώπων Πατριάρχης (ὄρα Γένεσ. κεφ. V. 27).

(3) Ἡ παροιμία αὕτη λέγεται περὶ ἐκείνων, οἵτινες πῆσαν καταβάλλουσι προσπάθειαν πρὸς ἐπιτυχίαν σκοποῦ τινος.

(4) Ἐγχειρεῖν τοῖς βελτίστοις· Ἐννοητ. παραινεῖσαι μ.

(5) Ὅτε οὐδὲν ἔσται πλέον ἀνιωμένοις. Ὅτε εἰς οὐδὲν θὰ μᾶς ὀφελήσῃ ἡ μεταμέλεια.

(6) Οὐδὲ προσίενται. ἔννοητ. τὸν ἰατρὸν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

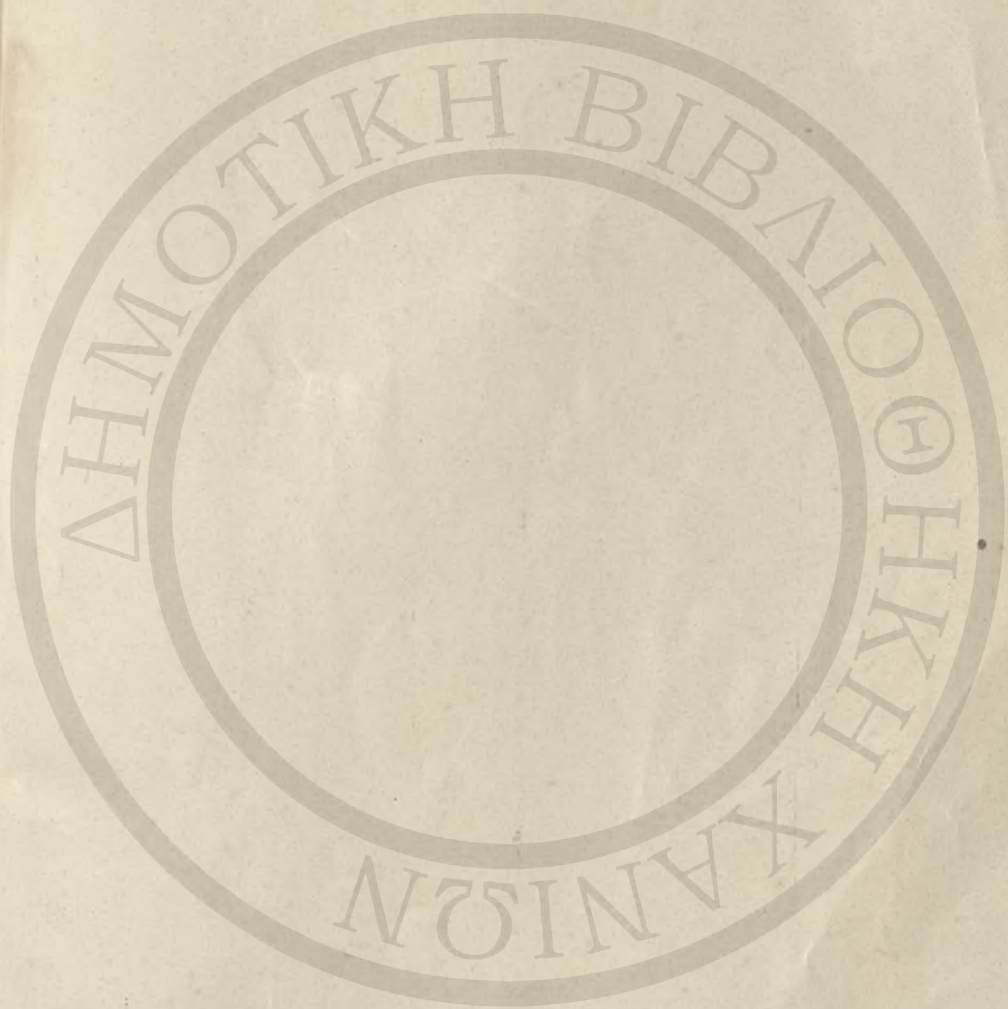
Ἐν τῷ προλόγῳ στιχ. 12 ἀντί γλυκίτητος, γράφ. γλυκύτητος.

Ἐν σελ. 11 στιχ. 24 ἀντί ἔνεκα τῶν ἀκούοντων γράφ. τῶν ἀκούόντων.

Αὐτόθι ἐν στιχ. 25 ἀντί μιμνήσμεθα γράφ. **μιμνήσθεθα.**

Ἐν σελ. 13 ἐν σημ. α'. ἀντί Ἰλαδὸν ἔστιν γράφ. **Ἰλαδὸν ἔδστιν.**

Ἐν σελ. 16 ἐν σημ. α'. ἀντί Τειρεσίῳ γράφ. **Τειρεσίῳ.**

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ

Τιμήται Λεπτ. 60

